

TEOLOGISKA HÖGSKOLAN STOCKHOLM
EXAMENSARBETE

Teologiska programmet, magisteruppsats

HT, 2018

Bibelvetenskap

Hur ord manar till handling

Ett organisationskulturellt perspektiv på Matteus grupp,
liknelsetal och liknelser om himmelriket

Författare: Christoph Annehed

Handledare: Thomas Kazen

Teologiska högskolan Stockholm

Abstract

The purpose of this Master's thesis is to understand how theories of organizational culture can enrich our understanding of Matthew's group, his parable speech and the parables of the kingdom of heaven. I argue that Matthew edited and constructed the parable speech to fit his intentions so that he could call for righteous behavior from the members of his group. I then argue that the parable speech can be viewed as a regulatory document that addresses external problems of adaption and internal problems of integration that Matthew's group had to face.

I also argue that the parables of the kingdom of heaven are related to external and internal problems and that the parables can be understood as *artifacts* that express the preferred behavior applied by the leaders of Matthew's group.

My conclusion is that the theories of organizational culture give us a better understanding of the complex situation of Matthew's group and that the parable speech is related to these issues and addresses the group. It can therefore be considered a regulatory document. The parables of the kingdom of heaven can be understood as stories that call for righteous behavior and persuade the Jewish people to join Matthew's group through following the law according to view held by Matthew's group.

Engelsk titel

How Words Call for Action: An Organizational Culture Perspective on Matthew's Group, Parable Speech and Parables of the Kingdom of Heaven.

Nyckelord

Liknelser; Liknelserna om himmelriket; Liknelsetalet; Organisationskultur; Matteus särstoff; Matteus grupp, Matteus kommunitet; Parable; Parables of the kingdom of heaven; Organizational culture; Matthew's community; The Parable Speech; Matthew's group.

Innehållsförteckning

1. Inledning och problemformulering.....	6
1.1. Syfte och frågeställning.....	6
1.2. Metodval och förutsättningar	7
1.3. Avgränsningar.....	8
1.4. Tidigare forskning	9
1.5. Disposition	10
2. Organisationskulturer.....	11
2.1. Vad är en organisation?.....	11
2.1.1. De frivilliga sammanslutningarna som organisationer	11
2.1.2. Den matteanska gruppen som organisation.....	11
2.2. Definition av en organisationskultur och varför kulturen är viktig.....	12
2.3. Organisationskulturens uppbyggnad och tillkomst.....	12
2.3.1. Kulturer skapas genom handling	13
2.3.2. Handlingar som ”Antaganden för externa och interna problem”	14
2.3.3. Ledarskapets roll och betydelse för organisationskulturen.....	15
2.4. Andra gruppers påverkan på den egna gruppen och sammanfattning.....	17
3. Bakgrund - Matteus historiska kontext.....	17
3.1. Konflikt och identitetsskapande genom handling	17
3.1.1. Den interna problematiken.....	18
3.1.2. Den externa problematiken	19

3.1.3. Diskussion och sammanfattning	19
3.1.4. Slutsatser	20
3.2. Matteus ledarskaps utmaningar utifrån konfliktsituationen: Att implementera rätt handling	21
3.2.1. Jesus i Matteus: Mytomspunnen ledare som uppfyller rättfärdighet	21
3.2.2. Talen som styrmedel för att grunda en kultur	22
4. Matteus användning av liknelsetalet och dess funktion ur ett organisationskulturellt perspektiv	23
4.1. Matteus redigering och användning av Markus	24
4.1.1. Liknelsernas syfte och funktion och oviljan att förstå	24
4.1.2. Rättfärdigt handlande, belöning och straff	26
4.1.3. Surdegen och himmelriket - Läran som ger ett överflöd	29
4.2. Sammanfattning, diskussion och slutsatser	32
5. Diskussion: Liknelsernas funktion ur ett organisationskulturellt perspektiv	32
5.1. Liknelser som artefakter och medel	33
5.2. Liknelser som uppmanar till handling	33
5.2.1. Analys - Matt 13:44-52	34
5.2.2. Analys - Matteus särstoff och liknelserna om himmelriket	36
5.3. Sammanfattning och slutsatser	37
6. Diskussion och slutsatser	38
7. Avslutning och vidare forskning	41

8. Bibliografi.....41

1. Inledning och problemformulering

Hur kan vi förstå Jesus liknelser när inte ens folket på Jesus tid verkade kunna förstå dem? Varför säger Jesus att det bara är några som fått gåvan att uttolka dessa (Matt 13)? Hur kommer det sig att det finns så många olika typer av liknelser där några är kärleksfulla och andra är hårda och dömande?

Matteus evangelium är paradoxalt då det är det evangelium som är mest judiskt, den förutsätter en judisk medvetenhet hos läsaren, samtidigt som flera ställen innehåller en hård ton mot fariséer och andra judiska grupper som lätt kan tolkas antisemitiskt. I en tid då antisemitismen åter breder ut sig är det viktigt att beröra de texter som kan späda på dessa tendenser så att vi kan få en bättre förståelse för de frågor som berörde författarna till de antika texterna.

En stor del av den tidiga forskningen kring liknelser har handlat om att komma igenom redaktionslager och traditioner, för att hitta den historiske Jesus egentliga ord och budskap bakom dessa (Zimmermann 2015:57-74; Davies & Allison 1991:378-380). På senare tid har även flera läsarorienterade perspektiv använts för att analysera liknelserna. Dessa perspektiv utgår från läsarens kontext och analyserar dessa ur olika perspektiv för att se om texterna rymmer ett överskott av mening som är till nytta för vår tid. Men hur ska vi kunna förstå dessa liknelser när människor som levde på Jesus tid knappt gjorde det (Matt 13)? Och hur kan liknelser där människor blir kastade in i brinnande eldugnar vara till nytta för vår tid och vår bild av Jesus idag?

I en värld där marknadsekonomisk kunskap ökar, undersöker jag hur ett organisationskulturellt perspektiv kan berika vår förståelse av Matteus situation, textens syfte, funktion och i synnerhet liknelserna om himmelriket. I denna process hoppas jag skapa kunskap, kring min egen och Matteus samtid, samt verktyg för att förklara det bibliska materialet på ett sätt som är begripligt för en större skara människor, en färdighet jag tror kommer krävas i mitt kommande yrke som präst.

Min förhoppning är att denna uppsats ska ge ytterligare perspektiv på tolkningen av Matteus evangelium utifrån dess historiska kontext, dess hårda toner mot fariséer och judar, samt att i vår tid skapa en djupare förståelse för varför Matteus uttryckt sig som han gjort.

1.1. Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att utifrån ett organisationskulturellt perspektiv förklara Matteus användning, urval, redigering och strukturering av liknelserna i relation till matteuskommunitetens historiska kontext, för att förstå hur Matteus påverkar sin grupp genom liknelsernas utformning.

Frågeställningen är: Hur kan ett organisationskulturellt perspektiv belysa syftet med Matteus liknelsetal och andra liknelser om himmelriket, samt deras funktion för den matteanska gruppen?

För att svara på denna fråga använder jag mig av följande delfrågeställningar:

1. Hur kan vi tolka matteusgruppens historiska kontext ur ett organisationskulturellt perspektiv och hur kan detta perspektiv berika vår förståelse av Matteus syfte och textens

funktion med utgångspunkt i Jesus fem tal?

2. Hur kan Matteus redigering av och tillägg till Markus liknelsetal förstås utifrån de givna historiska faktorerna och vilken funktion får texten efter dessa redigeringar utifrån ett organisationskulturellt perspektiv?

3. Hur kan analysresultaten, utifrån ett organisationskulturellt perspektiv, ge en bättre förståelse för Matteus syfte och funktion med liknelserna om himmelriket och liknelsetalet i kapitel 13?

1.2. Metodval och förutsättningar

I arbetet använder jag mig av vedertagna historiska, litterära och lingvistiska metoder för studium av bibeltexter.

Inom bibelvetenskapen finns det i grunden två olika perspektiv att utgå ifrån. Dessa brukar delas in i de historiska och litterära metoderna (Hayes & Holladay 2007:v-viii, 21-28, 167-173). När forskare gör exegetiska tolkningar ger de historiska metoderna dem redskapen att leva sig in i författarens och den tänkta läsarens/åhörarens värld; forskaren fokuserar på textens livsvärld och de förutsättningar för människor som levde där och då. Syftet är att förstå vad författaren av de bibliska texterna menade att förmedla, i förhållande till de tänkta åhörarna och läsarna (Omerzu 2010:117; Porter & Robinson 2012:7, 30-33).

I motsats till detta så gör forskare något helt annat med de litterära metoderna. De fokuserar på texten som ett enat litterärt verk, något fristående och skilt från sitt historiska sammanhang. Det blir ett jämförande perspektiv utifrån, då forskaren tar med sig sin egen förförståelse in i textens värld och låter denna påverka tolkningen. De litterära metoderna försöker alltså upptäcka hur texten påverkar läsaren/forskaren och tvärt och om. För att använda Gadamer's ord, så söker man med denna metod i högre grad en horisontsammanmätning mellan två världar (Porter & Robinson 2012:80-81; 86-88).

Skillnaden i fokus kan liknas vid att titta ut genom ett fönster eller in i en spegel. Fönstret låter dig upptäcka världen bakom det, medan spegeln låter dig upptäcka hur du påverkas av att spegla dig i den (Porter & Robinson 277-278, 284). Skillnaden i den metodiska utgångspunkten ligger alltså i fokuset mellan vad för mening texterna är tänkta att kommunicera, i motsats till hur texterna kommunicerar mening. Metodvalet bör därför hänga ihop med vilken fråga man ställer till bibeltexten.

Det finns även viktiga hermeneutiska aspekter att beakta när det gäller valet av metoder. En av dessa handlar om etiken och det moraliska ansvaret för en specifik tolkning. Marchal skriver att vi alltid måste fråga oss vilket mål vi har när vi tolkar bibeln. Han menar att vi sällan tolkar bibeln för att det endast ska beröra det förflutna. Därför måste vi ta ansvar för våra tolkningar, så att de inte blir förtryckande i dagens kontext och skilja på att identifiera viss biblisk retorik, från att identifiera oss med den (Marchal 2010:107). Jag håller till stor del med, men menar att vårt moraliska ansvar skiljer sig i förhållande till vilket syfte och därmed vilken metod vi använder i det exegetiska arbetet.

De historisk-kritiska metoderna syftar främst till att förstå den värld och de uppfattningar som rådde då och inte värdera dessa utifrån vår egen horisont. Det moraliska ansvaret handlar då om att försöka återge hur människor under författarens tid uppfattade

texten eller att skapa en förståelse för hur texten var tänkt att uppfattas och inte om vad detta får för konsekvenser i dagens kontext. Utifrån litterära metoder hamnar ansvaret alltid på oss som uttolkare eftersom metoderna värderar och jämför texten utifrån tolkarens eget perspektiv. Eftersom tolkningen handlar om hur vår värld sammansmälter med textens, kan vi inte skriva fram vår tolkning, utan att ta vårt moraliska ansvar för denna. Min utgångspunkt är att betrakta båda dessa, som delar av en helhet och jag försöker i bästa mån respektera dem utifrån sina specifika utgångspunkter.

För att förstå den historiska kontexten och Matteus struktur, använder jag mig av de historisk-kritiska metoderna för att möta textens värld på dess egna premisser, främst genom textanalyser och historisk forskning. Jag använder sedan litterära metoder, rättare sagt en läsorienterad läsning, för att möta textens värld utifrån den förförståelse som jag hämtar ifrån organisationskulturella teorier.

I min analys av liknelsetalet använder jag mig även av redaktionskritiska och lingvistiska metoder för att förstå hur Matteus redigerat Markus text. Jag byter sedan perspektiv och dra slutsatser utifrån den läsorienterade förståelsen som jag bär med mig från föregående kapitel.

En risk med ett modernt organisationskulturellt perspektiv är att bli anakronistisk. Det är denna anakronism som jag önskar motverka genom att använda mig av historisk-kritiska metoder som utgångspunkt för mitt perspektiv. Jag gör inte heller några historiska anspråk för själva perspektivet, utan använder det för att upptäcka drag och processer i Matteus.

Precis som med all hermeneutisk forskning, bör det tilläggas att jag som forskare påverkas av min egen kontext och att min verklighetsuppfattning kommer att forma den tolkning och de slutsatser jag kommer fram till (Molander 166-173; Hartman 106-107).

I denna uppsats utgår jag ifrån tvåkällshypotesen utifrån vilken Matteus haft både Markus och Q som källa. Jag fokuserar främst på Matteus relation till Markus eftersom liknelsetalet och liknelserna utgår från det (Mitternacht & Runesson 2006:191, 201-206; Stanton 2002:62).

När jag ovan och fortsättningsvis använder mig av ”Matteus” så menar jag den eller de personer som skrivit Matteusevangeliet och strukturerat materialet utifrån sin agenda och sin historiska kontext.

Översättningarna av NT i den löpande texten och i kapitel fem är mina egna. Jag har valt att översätta dem väldigt literalt, så att läsaren ska kunna se nyanser i texterna, som inte blir fullt tydliga med en mera språkligt korrekt översättning. I kapitel fyra är de insprängda tabeller i texten till för att underlätta i denna process och texten i tabellerna är därför hämtade ur Bibel 2000. Texterna från GT är hämtade ur bibel 2000.

De kursiverade orden i uppsatsen är tänkta att fungera som en hjälp för att poängtera att jag använder mig av olika begrepp.

1.3. Avgränsningar

Bakgrundsavsnittet begränsas till de faktorer som är viktiga för det organisationskulturella perspektivet. Min analys innefattar liknelserna om himmelriket och de liknelser som är matteanskt särstoff. Valet har gjorts av utrymmesskäl och för att materialet om himmelriket i stort är matteanskt särstoff och därmed lätt att avgränsa.

1.4. Tidigare forskning

Denna uppsats berör både den matteanska gruppens historiska kontext och Matteus liknelser. När det gäller forskning kring den den matteanska gruppens historiska kontext och dess grupptillhörighet förespråkas ofta två positioner. Den första menar att gruppen inte längre var en del av den judiska gemenskapen utan utvecklat egna riter och termer för att definiera sin identitet genom att till exempel ersätta omskärelsen med dopet och att ersätta ordet συναγωγή med ἐκκλησία. Den andra hävdar istället att gruppen fortfarande är en del av judendomen och definierar gruppen som en sekt inom gruppen, alternativt en grupp med avvikande beteende som slåss för inflytande inom den judiska gemenskapen efter templets fall. Medan den första gruppen menar att Matteus använde evangeliet för att framhäva den egna identiteten i motsats till den judiska, så menar den andra att Matteus stod fast i sin judiska identitet, trots att gruppen utvecklat vissa särdrag i sina riter. Den första gruppen förklarar därmed det hårda tonläget mot fariséer och skriftlärda genom att hävda en form av syskonskap där den matteanska gruppen blivit bortvald, medan den andra menar att denna ska ses som ett uttryck för att förminska den andra gruppen i den pågående interna kampen om makt. Den första positionens förespråkare är bland annat Stanton och Luz, medan den andra positionens främsta förespråkare är Overman, Saldarini och Sim (Boxall 2014:65-68; Stanton 2002:74-76; Stanton 1992:379-389; Stanton 1994; Luz 1989; Overman 1990:157; Saldarini 1994; Sim 1998:299).

Ett annat sätt att se på Matteus grupp är att se dem som en frivillig sammanslutning inom den grekisk-romerska världen. I sin forskning visar Harland, Ascough och Kloppenborg att det är fullt möjligt att kunna uppfatta olika kristna och judiska grupperingar som sammanslutningar och menar att detta perspektiv ger en positivare bild av gruppernas relation till det omkringliggande samhället än att betrakta dem som sekter. En viktig poäng i denna forskning är, att de kristna och judiska grupperna i många fall kunde leva sida vid sida och ha dubbla identiteter i flera sammanslutningar, men att det i vissa fall även kunde förekomma rivalitet mellan grupperna ifall någon av dem krävde exklusivitet (Harland 2009:25-28, 45-46, 156, 184-185; Ascough 2015:38; Kloppenborg 1996).

När det gäller liknelseforskningen har denna gått igenom flera faser som innefattat historisk-kritiska, litterära och läsorienterade paradig (Zimmermann 2015:73-179). Några moderna forskare som har betydelse för denna uppsats är Levine, Crossan och Zimmermann.

Levine, som är en judisk forskare, lyfter fram det judiska i Jesus liknelser och menar att alla liknelser kan härstamma från Jesus. I sin forskning vill hon förstå hur judar under Jesus tid uppfattade liknelserna och lyfta fram positiva alternativ till antisemitiska och generaliserande tolkningar idag (Zimmermann 2015:71; Levine 2014:35-36, 44).

Zimmermann betraktar liknelserna som ett kollektivt medium för att komma ihåg Jesus och för att framhäva och skapa kollektivets historia, rötter och identitet. Han menar att vi i forskningen idag enbart kan komma åt den ihågkomna Jesus och betonar vikten av de socio-historiska faktorerna för förståelsen av liknelserna. Därmed förespråkar han en mera narrativt inriktad läsning av liknelserna och menar att dessa ska ses som diskussionsstartare som inbjuder människor att ta ställning till berättelser som saknar tydliga imperativ (Zimmermann 2015:76-102, 169-179).

Crossan använder sig av Jesus liknelser för att driva tesen att de olika evangelisterna skapar ”megaliknelser” av Jesus liv för att framhäva sin egen teologiska poäng

om honom (Crossan 2012:1-10). Han visar att Matteus omvandlar den historiske Jesus till en Jesus som är mera polemisk och gör om Markusevangeliets ”utmanande liknelser” till ”attackerande liknelser”. Till skillnad från Markusevangeliets utmanande karaktär blir hela Matteusevangeliet i slutändan en ”attackerande megaliknelse” som riktar sig mot Matteus motståndare (Crossan 2012:1-10; 13-18, 30, 45-47, 177-197, 246).

1.5. Disposition

I följande kapitel förklarar jag först vad en organisation anses vara och fastställer att den matteanska gruppen både kan definieras som en frivillig sammanslutning inom den grekisk-romerska världen och som en organisation. Därefter definierar jag vad en organisationskultur är och förklarar hur den skapas, bibehålls och kan förändras eller påverkas, samt ledarskapets roll för denna. Detta gör jag huvudsakligen utifrån Scheins teorier om organisationskulturer. Jag avslutar kapitlet med att kort redogöra för forskning som visar hur en grupp kan påverka andra gruppers interna sammanhållning då man strävar efter samma mål. Detta kapitel kan ses som det perspektiv jag använder för att analysera Matteus grupp.

I kapitel tre ger jag en bakgrund till matteusgruppens historiska kontext och hur gruppens situation ses utifrån ett organisationskulturellt perspektiv. Jag argumenterar för att gruppen befinner sig i en konfliktsituation och att denna konflikt, utifrån Matteus perspektiv, handlar om hur man bör handla i förhållande till de *normer och värderingar* som finns inom grupperingarna. Jag lyfter fram ledarskapets betydelse och Jesus roll som *mytomspunnen ledare* för den matteanska gruppen. Utifrån dessa premisser visar jag hur Matteus fem tal, utifrån ett organisationskulturellt perspektiv, kan förstås som en form av *styrdokument* för att hantera den matteanska gruppens utmaningar.

Med denna förståelse visar jag i kapitel fyra hur Matteus ändrat och redigerat Markus version av liknelsetalet (Mark 4) för att passa in i Matteus kontext (Matt 13). Jag visar att förståelsen för läran har att göra med hur man handlar i enlighet med den och hur de ändringar som Matteus gör, utifrån ett organisationskulturellt perspektiv, kan tolkas som ett *medel* för att uppnå gruppens *mål* och ett sätt att stärka den egna gruppens identitet och självbild, samt uppmana till godtagbara handlingsmönster i enlighet med den matteanska gruppens lära, (det vill säga den matteanska gruppens tolkning av lagen).

I kapitel fem diskuterar jag mina slutsatser och visar hur liknelserna, utifrån ett organisationskulturellt perspektiv, både fungerar som kulturbärare i form av *artefakter*, det vill säga synliga uttryck för matteusgruppens identitet och kultur, men även som *medel* för att uppnå gruppens *mål*. Jag tillämpar mina resultat på de kvarvarande liknelserna i liknelsetalet (Matt 13:44-52) och på Matteus övriga liknelser om himmelriket och Matteus särstoff för att stärka mina argument. I detta arbete bekräftar jag även att liknelsetalets sista del har en styrande funktion.

I kapitel sex diskuterar jag hur det organisationskulturella perspektivet kan berika vår förståelse av Matteus syfte med liknesetalet, liknelserna om både himmelriket och särstoffet och presenterar mina slutsatser.

I det sista kapitlet presenterar jag förslag på vidare forskning.

2. Organisationskulturer

Syftet med detta kapitel är att fastställa att den matteanska gruppen kan definieras som en organisation och att ge en inblick i hur organisationskulturer inom organisationer fungerar. Då matteusgruppen är en organisation, bör den även innefatta en kultur och därmed bör ett organisationskulturellt perspektiv kunna användas för att förstå vissa aspekter av Matteus evangelium.

Kapitlet används huvudsakligen som en teoridel, eller ett perspektiv utifrån vilket jag analyserar Matteus texter och främst liknelserna. I detta arbete förklarar jag först vad en organisation anses vara och hur man definierar en organisationskultur. Därefter hur den skapas, bibehålls och hur den är öppen för förändring eller påverkan, samt ledarskapets roll för denna. Detta gör jag huvudsakligen utifrån Scheins teorier om organisationskulturer och forskning kring hur olika grupper, som befinner sig i en konfliktsituation, reagerar mot varandra.

2.1. Vad är en organisation?

Organisationer är varaktiga konstellationer av människor som utmärks av fem kriterier (Forsell & Ivarsson Westberg 2007:17-34):

1. Att de har formaliserade och uttryckta syften eller mål.
2. Att människor är utbytbara.
3. Att de har utvecklade strukturer där ansvar och auktoritet i organisationen fördelas.
4. Att de har en varaktighet eller kontinuitet.
5. Att de har en identitet som gör dem unika.

2.1.1. De frivilliga sammanslutningarna som organisationer

Frivilliga sammanslutningar under antiken bestod oftast av 10-50 medlemmar, men de kunde även vara mycket större än så. Det fanns olika slags sammanslutningar och ledarskapsstruktur inom dessa varierade. Sammanslutningarnas medlemmar träffades regelbundet för att umgås och hedra jordiska och himmelska välgörare. Deras träffar innehöll olika aktiviteter, som var unika för de olika grupperingarna. En av dessa var att ombesörja begravningar för medlemmar. De olika sammanslutningarna betecknades även med olika namn, varav några var mera allmänna benämningar på sammanslutningar, medan andra angav inriktningen för deras särart. Några exempel är κοινόν, συναγωγή, συνέδριον och μύσται där κοινόν var en mera allmän beteckning medan συναγωγή och συνέδριον var judiska sammanslutningar och μύσται en beteckning för de mysteriekulturer som existerade (Harland 2009:25-28, 45-46, 156, 184-185; Ascough 2015:38). Det går med andra ord att dra slutsatsen att dessa, enligt dagens kriterier, kunde betecknas som organisationer.

2.1.2. Den matteanska gruppen som organisation

I sin forskning har Harland, Ascough och Kloppenborg visat att de judiska och kristna grupperna går att betrakta som frivilliga sammanslutningar. I och med detta bör även den matteanska gruppen kunna betecknas som en frivillig sammanslutning och kunna uppfylla kraven för att betecknas som en organisation.

Utifrån en snabb överblick av Matteusevangeliet finner man fler belägg för

detta. Gruppens syfte är att vara rättfärdiga genom att följa lagen och Jesus undervisning, samt missionera (Matt 5-7, 10-11, 28). Människorna är utbytbara (Matt 25, 28) och gruppen har utvecklade strukturer där ansvar och auktoritet i organisationen fördelas (Matt 18, 19). De har en varaktighet i form av att evangeliet faktiskt blivit nedtecknat och i befallningen av att gå ut till Israels förlorade får (Matt 10:5-6). De har även en unik identitet i den judiska traditionen och lagen, i de böner och riter som gruppen har och i Jesus roll som huvudgrundare för inriktningen (Matt 5-7; 26-27; 28).

2.2. Definition av en organisationskultur och varför kulturen är viktig.

En klassisk definition på en organisationskultur har formulerats av Edgar Schein:

The culture of a group can now be defined as a pattern of shared basic assumptions learned by a group as it solved its problems of external adaption and internal integration, which has worked well enough to be considered valid and, therefore, to be taught to new members as the correct way to perceive, think, and feel in relation to those problems (Schein 2010:18).

Organisationskulturen kan alltså liknas vid den socialt delade ”kompassen” eller ”kartan” för hur människor i grupp bör agera i vissa givna situationer. Ifall en ny medlem blir socialiserad in i en organisations ”rätta” kultur, så kommer den i högre grad agera i organisationens intresse (Perrow 1986). Organisationskulturer påverkar med andra ord hur människor inom organisationer tänker, känner, värderar och reagerar på idéer och åsikter.

Det finns många studier som framhäver kulturens betydelse som framgångsfaktorn hos organisationer (Brown 1995; Peters & Waterman 1982; Ouchi 1981). Dessa visar att kulturen underlättar samordningen i organisationen och att en stark kultur även antas ha en positiv effekt på medlemmarnas motivation, genom en känsla av ansvar och samhörighet med organisationen (Ekman 2003:65).

2.3. Organisationskulturens uppbyggnad och tillkomst

Schein (2010:23-33) delar in organisationskulturens uppbyggnad i tre delar: *Artefakter* (Artifacts), *Värderingar och normer* (Espoused Beliefs and Values) samt *Grundläggande antaganden* (Basic Underlying Assumptions). Dessa har olika grad av medvetenhet, både för dem inom gruppen och de utanför den.

Artefakter

Dessa är synliga uttryck för kulturen, vilka kan innefatta fysiskt synbara symboler som kläder, arkitektur, inredning; det språk man använder sig av i form av jargonger, slang, metaforer; traditioner som ritualer, ceremonier och kalender-rytmer; och historier som legender, sagor och anekdoter. Trots att de är synliga och kan uttrycka undermedvetna *grundläggande antaganden*, så är de inte alltid så lätta att uttolka för någon utomstående som inte delar dessa.

Värderingar och normer

Värderingar och normer är delvis synliga och delvis dolda. De synligt uttryckta uppfattningarna för hur gruppen bör handla i olika situationer innefattas av strategier, mål, ideal, värderingar och filosofier. När dessa är samstämmiga med hur gruppens beteende formas tillsammans med andra *artefakter* är de synliga. Men dessa kan även vara

undermedvetna, i den mån att gruppen agerar på ett specifikt sätt i en viss situation utan att reflektera kring varför de gör det.

Värderingar och normer har därför en högre grad av medvetenhet än de *grundläggande antagandena* och är lättare att förändra ifall en annan lösning på en utmaning verkar vara mer gynnsam för gruppen.

Grundläggande antaganden

Dessa är de undermedvetna och omedvetna uppfattningarna som tas för givna av en grupp och är därmed osynliga. Dessa uppfattningar är den grundläggande källan för värderingar, tankar, känslor och handlingar. Ifall någon i gruppen inte tar dessa för givna så är det lätt att se denna medlem i gruppen som fullständigt avvikande och någon som genast kan förbises. Dessa *antaganden* är odiskutabla och otroligt svåra att förändra.

Kortfattat kan man säga att det som ryms i *Artefakterna* är de synliga medvetna tecknen som definierar gruppen, medan *Värderingar och normer* både är medvetna och omedvetna och de *Grundläggande antagandena* till största del är osynliga och omedvetna (Schein 2010:23-33). Genom att ändra någon av dessa tre delar kan man sätta igång ett förändringsarbete i en kultur.

2.3.1. Kulturer skapas genom handling

Följande mönster visar en förenklad modell för hur samspelet mellan organisationskulturens tre delar både påverkar och påverkas av en medlem ur gruppen, när denna ställs inför ett problem eller en utmaning som personen eller gruppen måste lösa. Beroende på ifall personen/gruppen ställts inför situationen tidigare eller ej, så kommer den antingen lösa problemet på det sättet gruppen gjort tidigare (påverkas av gruppens kultur) eller hitta en ny lösning (påverka gruppens kultur):

Grundläggande antaganden* <—> *Värderingar och normer* <—> *Artefakter

När någon i en grupp stöter på ett *problem* eller *utmaning* och hanterar det på ett bra sätt, så blir detta handlande ett vedertaget sätt att hantera *problemet* eller *utmaningen* för resten av gruppen. När utfallet av en handling blir gynnsamt kommer detta, först att bli en delad *värdering eller tro* och sedan omvandlas det till ett gemensamt antagande, som fungerar som riktlinje för hur man bör agera, det vill säga en *norm*. Efter ytterligare en tid, då gruppen inte längre reflekterat kring hur det var innan det fanns ett bestämt agerande för den givna situationen, samt när de prövade handlingarna fungerat i flera liknande situationer, kommer handlingen att omvandlas till ett *grundläggande antaganden* (Schein 2010:25-27).

När det gäller moraliska värderingar kan dessa inte alltid prövas på samma sätt. Då gäller att dessa måste valideras genom *social validering*, det vill säga genom att accepteras av gruppens delade sociala erfarenhet genom konsensus. Ifall man stärker varandra i dessa värderingar, kan värderingarna inom gruppen bli tagna för givet. De som därefter inte förhåller sig till dessa riskerar därför att bli uteslutna ur gruppen (Schein 2010:25-27).

Gruppens kultur och de *grundläggande antagandena*, skapas därför i huvudsak alltid genom olika handlingar, utifrån nya givna situationer eller beslut som fattas av gruppens medlemmar. De *grundläggande antagandena* påverkar därefter vår tolkning och uppfattning av världen. När de utvecklas i en grupp, blir de gemensamma för gruppens medlemmars sätt

att förhålla sig till sin omgivning (Schein 2010; Ekman 2004:64-67). Denna process kan liknas vid *socialisationsprocessen*, där de subjektiva erfarenheterna blir till objektiva och bildar vår gemensamma verklighetsuppfattning och där subjektets sätt att se på världen påverkas (Berger & Luckmann 1991).

Kulturen i en grupp innefattas av alla tre ovan nämnda delar. Både de omedvetna och de medvetna verklighetsuppfattningarna påverkar de beslut som de individuella gruppmedlemmarna tar i olika situationer. Handlingen ligger därmed som grund för hur en kultur utvecklas. Stämmer gruppmedlemmarnas handlingar överens med de *värderingar och normer* som finns inom gruppen, kommer även gruppmedlemmarnas agerande att uppfattas som övertygande och trovärdiga. Genom samverkan i *socialisationsprocessen* utvecklas gruppens kollektiva kultur och verklighetsuppfattningar. Det är dessa verklighetsuppfattningar som är själva ”kompassen”, ”tolkningskartan” eller ”filtret” som medlemmarna ser verkligheten ur och som hjälper dem att skapa mening i relationer, objekt och uttalanden och kan innefatta sanningsanspråk för gruppen. Dessa kan också påverka hur gruppen uppfattar andra grupper och personer. Eftersom de kulturella aspekterna är kopplade till gruppen eller organisationen i fråga, kommer verklighetsuppfattningarna vara sanna för gruppens medlemmar oavsett hur deras giltighet förhåller sig ur andra perspektiv. Ifall de är sanna för gruppen, så kommer de för gruppens medlemmar, uppfattas som sanna i sig själv (Schein 2010:115-119; Ekman 2003:64-65, 114-116).

2.3.2. Handlingar som ”Antaganden för externa och interna problem”

Schein delar in handlingarna i två sorters antaganden: Hur lösningar av *externa* och *interna problem* eller utmaningar (det vill säga situationer som inte har någon färdig lösning) hanteras. De *externa problemen* handlar om hur ett arbete ska utföras och utvärderas, medan de *interna* handlar om hur medlemmar i gruppen ska förhålla sig till varandra. Det är hur man bemöter dessa antaganden som påverkar hur kulturer, enligt Scheins teori, skapas (Schein 2010:73-113). För ledarskapet kommer de *externa processerna* vara de som i första hand måste fungera och lösas. Ifall ledarna inte kan forma en grupp som lyckas med de uppsatta målen så har de misslyckats som ledare; interna misslyckanden kan förlätas, men ifall en ledare misslyckas med de externa funktionerna så kommer ledaren att överges, röstas bort eller tas bort på ett mera dramatiskt sätt (Schein 2010:92; Muzafer et.al. 1988:208). Jag återkommer till ledarens roll under rubriken 2.3.3.

Den externa processen

De problem som den externa processen av anpassning och överlevnad stöter på kan delas in i fem kategorier:

1. Mission och strategi; Att förmedla en delad förståelse för vad missionen, huvuduppdraget och funktionen för gruppen är.
2. Mål: Att uppnå konsensus för mål som utgår från huvuduppdraget.
3. Medel: Att uppnå konsensus för hur medlen för att uppnå målen ska hanteras. Här innefattas organisationsstruktur, fördelning av arbete, belöningsystem och auktoritetssystem.
4. Mätbarhet: Att uppnå konsensus för hur man kan mäta olika kriterier för att mäta gruppens effektivitet i att uppnå sina mål.
5. Korrektion: Att uppnå konsensus till hur förändringen av strategier ska göras ifall målen

inte blir nådda.

Hur väl dessa *processer* fungerar påverkar gruppens effektivitet och den rådande kulturen inom gruppen avgör ifall målen blir nådda eller ej. Det är även kulturen inom gruppen som påverkar hur väl gruppen förhåller sig till och lär sig av sin omgivning och de utmaningar gruppen stöter på (Schein 2010:91-92).

Den interna processen

En grupp kan inte överleva ifall de interna relationerna inte fungerar. De interna relationernas utmaningar sker i samband med de externa utmaningar som gruppen stöter på. Med andra ord samverkar dessa processer med varandra (Schein 2010:93).

De utmaningar en grupp måste lösa internt för att fungera är följande (Schein 2010:93-94):

1. Skapa ett gemensamt språk och konceptuella kategorier för förståelse.
2. Definiera gruppens gränser och kriterier för att inkluderas och exkluderas.
3. Fördela makt, auktoritet och status.
4. Utveckla normer för förtroende, intimitet, vänskap och kärlek.
5. Definiera och utveckla sätt för belöning och straff.
6. Att förklara det oförklarliga: Det vill säga att kunna ge en mening till händelser som är utom gruppens kontroll, så att även dessa händelser får en mening. Berättelser och myter som lever inom organisationen är redskap, som kan vara till hjälp för att förklara svåra situationer, som uppstått i det förflutna och därmed befästa gruppens identitet.

Enligt Schein är den femte punkten ett av de viktigaste sätten för att att implicera en kultur i ett nytt sammanhang samt ett av de snabbaste sätten att börja förändra beteende, och därmed kulturen, hos gruppens medlemmar (Schein 2010:107-108).

2.3.3. Ledarskapets roll och betydelse för organisationskulturen

Ledare och entreprenörer är huvudarkitekterna bakom implementeringen av en kultur i en organisation och det sker alltid en växelverkan mellan ledaren och kulturen inom grupper och organisationer. På ett sätt är ledaren och kulturen två sidor av samma mynt. När en ledare startar en grupp har den inflytande för hur kulturen utformas. För att vara trovärdig som ledare är det viktigt för ledaren att själv följa den kultur som den förespråkar. Personer som grundat organisationer och som driver sina idéer i en viss riktning har stor betydelse för kulturen inom dessa och blir ofta mytomspunna. När gruppen sedan är satt, så är det gruppen som bestämmer kriterierna för ledarskapet och bestämmer vem som bör vara ledare. Därmed formar den rådande kulturen kriterierna för ledarskapet:

Ledare <—> Kultur

I de organisationer där de rådande uppfattningar och värden, som ger mening och trygghet till gruppen, inte korrelerar med de värden och uppfattningar som uttrycks i det praktiska handlandet, blir det en kultur där samverkan mellan ledarskapet och kulturen fallerat. I dessa fall kan man observera flera uttryckta värden, som reflekterar den önskade handlingen, men som inte är synliga i den verkliga observerbara handlingen (Schein 2010:xi, 21-27; Ekman 2003:113-116; Forsell & Ivarsson Westberg 2010:25).

Ifall en kultur blir dysfunktionell är det ledaren som har den formella rollen att bevara de funktionella elementen och försöka förändra de dysfunktionella elementen i den

existerande kulturen. Detta för att forma och bidra till en kulturell utveckling så att gruppen kan överleva i ett föränderligt landskap (Schein 2010:xi, 21-22). Detta är en viktig poäng att ta med sig utifrån Scheins forskning eftersom ledarskapet vid dessa tillfällen utmanas i att utveckla idéer för att rätt handlingar ska utföras i givna situationer, både i de externa och interna angelägenheterna (Schein 2010:111-113). Att till exempel enbart meddela att man behöver en kulturell förändring inom en organisation eller subgrupp är meningslöst ifall man inte har specificerat vilka de nya önskade beteendena ska vara och tagit fram medel för att kunna se och granska de beteenden som behöver förändras av medlemmarna i gruppen (Schein 2010:326).

Styrmedel för ledarskapet inom organisationer

Inom organisationer förekommer det olika sorters *styrmedel*, det vill säga sätt för hur organisationer ska bedriva sin verksamhet för att nå de övergripande målen. Påverkan av organisationskulturen anses vara ett av dessa medel (Forsell & Westberg 2007:121-134). Andra sätt är att sammanfatta dokument i form av verksamhetsplaner, policys eller strategidokument.

En modell för hur kunskap genereras från *Tyst kunskap* till *Explicit kunskap* kan se ut på följande vis där det sker en spiralrörelse mellan de olika fälten (Nonaka et al 2000): *Socialisering* → *Externalisering* → *Kombinering* → *Internalisering* → *Socialisering*

^ 	Tyst kunskap ----->	Tyst kunskap ----->	-----> V
Tyst kunskap ^ 	Socialisation/ Empatisering Handlingar som är oreflekterade	Externalisering/ Artikulering Kunskapen görs synlig i texter och berättelser	Explicit kunskap V
Tyst kunskap ^ 	Internalisering/ Förkroppsligande Anpassning av den nya kunskapen till det vardagliga arbetet/livet.	Kombination/ Sammankoppling Spridning av den nya kunskapen inom organisationen.	Explicit kunskap V
^ 	Explicit kunskap <-----	Explicit kunskap <-----	 V

I en organisationskultur där *normer* och *värderingar* tas för givna kan dessa behöva *artikuleras* för att synliggöras och göras begripliga. Genom texter, småprat, berättelser och exempel blir detta sedan *explicit kunskap* i exempelvis *skrivna dokument*. Genom att förhålla sig till den nya explicita kunskapen *internaliserar* medlemmarna den, tills den blir en del av *socialisationen*, det vill säga det levda beteendet. Detta skapar ett lärande i organisationen, där både kultur och kunskap bevaras och utvecklas, något som annars riskerar att gå förlorat ifall viktiga personer inom organisationen försvinner (Ekman 2003:69, 87; Nonaka et al 2000).

2.4. Andra gruppers påverkan på den egna gruppen och sammanfattning

Andra grupper kan påverka den egna gruppens sammanhållning och lojalitet på flera olika plan. När två grupper strävar efter samma *mål*, (mål som enbart kan uppnås av den ena av dessa grupper på bekostnad av den andra), förstärks gruppernas sammanhållning och identitet, eftersom grupperna tenderar att demonisera och skapa negativa attityder mot varandra. Detta bidrar till att förstärka den egna gruppens inbördes lojalitet och självbild (Sherif 1988:207-210).

I detta kapitel har jag visat att matteusgruppen kan betraktas som en frivillig sammanslutning och som en organisation. Jag har även lagt grunden för det organisationskulturella perspektiv som jag använder för att analysera Matteus kontext, liknelsetal och liknelser ur. I nästa kapitel undersöker jag matteusgruppens historiska kontext.

3. Bakgrund - Matteus historiska kontext

Syftet med detta kapitel är att återge matteusgruppens historiska kontext och försöka förstå det utifrån ett organisationskulturellt perspektiv. Detta för att skapa en förståelse för de utmaningar gruppen stod inför och därmed få ett bättre underlag att kunna tolka kapitel 13 och de matteanska liknelserna.

Utifrån två förklaringar kring Matteus historiska situation och relation till judendomen, visar jag hur denna kan ses utifrån ett organisationskulturellt perspektiv genom de *interna och externa processerna* som Matteus grupp verkar ha befunnit sig i. Detta stärker min tanke om att situationen var komplex och att matteusgruppen stod inför utmaningar i utformandet av sin egen *organisationskultur*.

Därefter tar jag upp de utmaningar som den matteanska gruppen stött inför och visar kort hur Jesus funktion i Matteus kan ses ur ett organisationskulturellt perspektiv. Jag visar sedan hur de fem talen som Matteus sprängt in i Markus berättelse, kan ses som lösningar på dessa utmaningar, som handlar om att skapa en egen *styrning, identitet och lägga grunden för en organisationskultur*.

Allt detta kommer jag sedan ha som grund i min tolkning av Matteus liknelser i kapitel 13, för att visa hur Matteus redigering av liknelsetalet kan ses som en konsekvens av gruppens historiska situation.

3.1. Konflikt och identitetsskapande genom handling

Det finns goda argument utifrån Matteusevangeliet som talar för att den matteanska gruppen var en grupp av kristustroende judar som hamnat i konflikt med ledarskapet för, det som kom att bli, den ledande grenen av judendomen, nämligen fariséerna, men även andra grenar som exempelvis saddukéerna (Konflikt: Matt 3:7-10; 5:19-20; 8:10; 16:1-4; 19:3-9; 22:2ff; 23:13ff; Mission; Matt 10:5-6; GT reflektionscitater: Matt 1:22, 2:15, 17, 23, 4:14, 8:17, 12:17, 13:35, 21:4, 27:9; Förhållande till lagen: Matt 3:7-12; 5:19-48; 7:21; 12:1-8; 15:1-9). Tonen för konfliktsituationen sätts direkt i evangeliets början där Matteus, genom Johannes döparen, varnar och anklagar fariséerna och saddukéerna för att inte göra rätt handlingar, det vill säga för att inte ”göra” eller ”producera” god frukt ... *πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται* (Matt 3:10) och finns sedan med i resten av evangeliet där

konflikten oftast relateras till anklagelser om hur de respektive gruppernas handlingar inte stämmer överens med lagen och skriften (5:19-20; 8:10; 16:1-4; 19:3-9; 22:2ff; 23:13ff; Matt 3:7-12; 5:19-48; 7:21; 12:1-8; 15:1-9).

Saldarini har betecknat Matteus grupp som en alienerad instrumental sekt; det vill säga en minoritetsgrupp med ett avvikande beteende från den dominerande gruppen som fortfarande vill ha makt och påverka denna (Saldarini 107-113). Han argumenterar för att Matteus fientliga ton mot fariséer, judar och deras skriftlärdade måste förstås som en konflikt i efterdyningarna av templets förstörelse i den rådande maktkamp mellan ledare från olika judiska grupper som alla försöker orientera sig genom att försöka vinna över "folket" till sin sida (Saldarini 19, 21, 37-45).

Stanton har gett en annan bild av konflikten och menar att den matteanska gruppen redan blivit uteslutna ur den judiska gemenskapen och grundat en egen församling, en ἐκκλησία som svar på uteslutningen ur den denna. Den hårda tonen bör därför ses som ett svar mot främst de judiska ledarna, men även judendomen som religion i sig (Stanton 1992).

Ur ett organisationskulturellt perspektiv kan man analysera konflikten och de problem som den matteanska gruppen ställts inför i form av *interna och externa problem* som måste lösas.

3.1.1. Den interna problematiken

Enligt Matteus återgivning handlar konflikten i första hand om problem med den *interna processen*. Det verkar inte råda någon konsensus kring den *sociala valideringen* av moraliska värderingar mellan den matteanska gruppen och dess motståndare. Med start i anklagelserna från Matt 3:7-10 rättfärdigas genom evangeliet Jesus och lärjungarnas handlande medan de andra gruppernas, speciellt fariséernas, fördöms. För Matteus grupp är det det rättfärdiga (δικαιοσύνη) handlandet som ligger i centrum för Matteus uppmaningar vilket blir tydligt i sammanhanget då Jesus döps och yttrar orden "Låt det ske, ty så ska vi uppfylla all rättfärdighet" och när Matteus än en gång använder sig av metaforen av att "göra" eller "producera" god frukt. Det är endast de som gör "min himmelska Faders vilja" som kommer in i himmelriket (Matt 3:15; Matt 7:15-23). Matteus använder med andra ord begreppet δικαιοσύνη (rättfärdighet), som syftning till handlingar enligt Faderns vilja, till skillnad från Paulus som främst använder begreppet juridiskt (Matt 3:15; 6:1, 33; 7:17-18; Danker 2000:247-248; Boxall 2014:98). Anklagelsen från Matt 3:7-10 återkommer som starkast i Matt 23:1-12 då fariséerna än en gång anklagas för att inte göra som de lär och som sedan följs upp av veropen över fariséerna och de skriftlärdade.

Utifrån Matteus perspektiv verkar konflikten med andra ord handla om avvikande beteenden från de *värderingar och normer* som båda grupperingarna delar i form av lagen. Lagen är viktig för den matteanska gruppen och även viktig för både fariséer och saddukéer (Matt 5:17-20; Mitternacht & Runesson 2006:125-127). *Huvuduppdraget* för grupperna bör därmed vara att följa Torah.

Matteus kritiserar både de synliga *artefakter*, i form av kläder och ritualer, som är ett uttryck för fariséernas *värderingar och normer*, samt det handlande som blivit *norm* hos hans motståndare på flera ställen (Matt 3:7-10; 6:5-8; 23). Matteus lyfter även fram den matteanska gruppens egna *värderingar och normer*, det vill säga hur man bör förhålla sig till lagen, i bland annat bergspredikan (Matt 5-7), för att själv lyfta fram och *utveckla normer för förtroende, intimitet, vänskap och kärlek inom gruppen och för att definiera gruppens gränser och kriterier för att inkluderas och exkluderas in i denna*, det vill säga formulera egna

förhållningssätt till de problem som gruppen stött på i de *interna processerna* med den övriga judiska ledningen.

Schein är tydlig med att en grupp inte kan överleva ifall de *interna relationerna* inte fungerar och utifrån ett organisationskulturellt perspektiv bör detta bidragit till konflikten och lett till en mer eller mindre uttalad splittring mellan grupperna (Schein 2010:91-92). Detta får även konsekvenser i den *externa processen*.

3.1.2. Den externa problematiken

Utifrån ett organisationskulturellt perspektiv befinner sig den matteanska gruppen inför ett *externt problem* som behöver lösas. Gruppen är i konflikt med den judiska ledningen eftersom matteusgruppens *mission, strategi och mål*; att missionera till judar (Matt 10:5-6), krockar med den judiska ledningens; att bevara dem inom sina egna grupperingar.

Ett troligt scenario är därför att denna *externa problematik* bidragit till konfliktsituationen, då en subgrupp som konkurrerar om samma *mål* som huvudgruppen, enligt organisationskulturella teorier, inte kan tillåtas. Detta bekräftas av evangeliets texter då den matteanska gruppen inte var välkomna i sina motståndares synagogor där de blev bestraffade; något som bör tyda på att de inte var tillåtna att missionera där (Matt 10:5-23; Mitternacht & Runesson 2002:314-318). Grupperna blir istället *konkurrenter* eftersom de inte kan uppnå *konsensus* i de *medel* som behövs för att uppnå *målen*. Därmed bör de externa faktorerna lett till en splittring mellan grupperna.

3.1.3. Diskussion och sammanfattning

Den matteanska gruppen står inför *interna och externa problem* som behöver lösas. Matteus återgivning av de *interna problemen* vittnar om att gruppen fortfarande anser sig vara en del av judendomen och visar att det främst är handlingar i förhållande till lagen som konflikten handlar om. Utifrån tanken att kulturer både uppehålls och skapas genom handlingar kan man förstå att den matteanska gruppen hamnat i konflikt med den judiska ledningen på grund av att de handlar på ett sätt som inte är godtagbart enligt Matteus motståndares *normer och värderingar*, samt *grundläggande antaganden*. Det finns belegg för att olika former av *artefakter*; till exempel riter och förhållande till lagen, tillåtits inom den judiska gemenskapen. Exempel på detta är esséerna och Johannes döparsekt (Boxall 2010:67). Judendomen som helhet var blandat tillåtande mot subgrupper som utvecklat egna seder och bruk, det vill säga *artefakter* och detta bör därför inte varit en bidragande faktor till en splittring uteslutning av den matteanska gruppen. Ur ett organisationskulturellt perspektiv bör däremot den judiska ledningen inte varit lika tillåtande mot subgrupper som konkurrerade om samma övergripande *mål*.

Då de externa processerna tyder på att matteusgruppens *mission, strategi och mål* krockar med deras motståndare bör detta ha lett till både konflikt och en eventuell splittring mellan grupperna. Olika subgrupper vars mål krockar kan, enligt organisationskulturella teorier, inte hållas ihop. Forskningen visar även att det under denna tid förekom splittringar mellan olika frivilliga sammanslutningar som konkurrerade om medlemmarnas exklusivitet. Därför är det troligt att anta att den matteanska gruppen kunnat vara en frivillig sammanslutning inom den större judiska gemenskapen där denna fråga blivit aktuell.

Trots att Matteus grupp kan ha utvecklat en egen form av identitet där den börjat

tolka lagen på sitt sätt och infört någon form av synliga *artefakter*, som exempel dopet och nattvarden, bör den största bidragande faktorn till både konflikten och splittringen berott på att Matteus grupp konkurrerat om samma *mål* som de andra, ”folket”.

Utifrån detta är det rimligt att anta att en splittring mellan grupper skett men att den matteanska församlingen inte accepterat denna splittring fullt ut. Det organisationskulturella perspektivet framhäver att gruppens identitet och relation till andra grupper påverkar gruppens självbild och uppfattning att se världen ur. Det som hålls för sant av medlemmarna i gruppen är därmed sant i det sammanhang, som de befinner sig i. Den matteanska gruppen kan med andra ord vara uteslutna ur huvudgruppen på grund av sitt beteende eller på grund av att de konkurrerat om samma mål som den övriga gruppen, men ändå anse sig själva vara en del av denna grupp eller dess traditioner och mena att konflikten berodde på *interna processer* där de *artefakter, värderingar och normer* som skilde dem åt var problemet. Detta innebär att de fortfarande kan anse sig dela de *grundläggande antagandena* med de övriga judiska grupperingarna medan motsatsen troligtvis inte är den samma. Därför vill Matteus grupp, utifrån sin egen förankring i den judiska traditionen, övertyga folket om att deras tolkning och handlande enligt lagen är den rätta.

I förlängningen innebär detta att splittringen till slut bör ha lett till att Matteus grupp var tvungna att rita om hela, eller delar av gruppens sätt att uppfatta världen ur och finna nya vägar att förhålla sig till de *externa problemen*, som gruppen stött på. Detta bör även ha gett upphov till ett behov av att definiera den egna gruppens egen identitet i den *interna processen* för att skapa en egen fungerande *organisationskultur*.

3.1.4. Slutsatser

Det organisationskulturella perspektivet lyfter fram att den matteanska gruppen med största sannolikhet inte var välkomna i delar av den judiska gemenskapen på grund av konflikter i *målen* och stöder därmed den inriktning som Stanton företräder. Samtidigt visar Matteus egen återgivning i evangeliet att gruppen själv fortfarande hade en judisk självbild, då den främst tar upp *interna konflikter* som huvudproblemen och stöder därmed även den andra inriktningen företrädd av Saldarini. Sanningen bör rimligen ligga någonstans mittemellan båda dessa förklaringar.

Med stöd i forskningen om frivilliga sammanslutningar är det troliga att Matteus gruppmedlemmar hade blivit uteslutna ur några av de synagogor som de var i konflikt med eftersom båda grupperna slogs om medlemmarnas exklusivitet. Den fientliga tonen mot den matteanska gruppens motståndare bör ses som ett sätt att förhålla sig till denna *externa problematik*, det vill säga att konkurrera om samma *mål* och i syfte att stärka den egna gruppens sammanhållning och identitet i den *interna processen*. Oavsett hur långt splittringen mellan grupperna skett, så ansåg sig den matteanska gruppen fortfarande vara en del av den övergripande judiska gemenskapen. Kampen om inflytande hos den egna gruppens ”folk”, bör till en början ha lett till osäkerhet kring gruppens sätt att agera och förhålla sig till lagen. Detta bör ha lett till att gruppens kultur i vissa avseenden blivit dysfunktionell.

Enligt organisationskulturella teorier är det upp till de formella ledarna i gruppen att både bevara de funktionella, samt förändra de dysfunktionella elementen i gruppen. Detta för *att forma och bidra till en kulturell utveckling så att gruppen kan överleva i ett föränderligt landskap*. I nästa kapitel berör jag denna fråga.

3.2. Matteus ledarskaps utmaningar utifrån konfliktsituationen: Att implementera rätt handling

Som jag ovan visat så finns det mycket som talar för att den matteanska gruppen såg sig själv som en del av den judiska gemenskapen, trots att deras motståndare ansågs dem stå utanför denna. De stod därför inför utmaningarna att både övertyga ”folket” om att deras *mission, strategier och mål* fortfarande kunde anses vara judiska och mer hållbara än deras motståndares och att skapa en hållbar självbild och identitet utifrån förutsättningarna.

Att Matteus talar direkt till sin grupp och sin kontext vid ett flertal tillfällen framgår av att Matteus generaliserar åskådarna när han egentligen talar till andra personer i narrativet (Matt 5:3; 6:24; 7:21; 10:24, 32, 37; 18:4-5; 24:36, 45; Boxall 2014:95). I förhållande till Markusevangeliets struktur sticker de fem talen ut i Matteus och kan därför anses vara instick i den pågående berättelsen med en undervisande och strukturerande karaktär för den matteanska gruppen. Några forskare anser att dessa fem tal anspelar på de fem Moseböckerna och menar att Jesus ska ses som en ny Mosesfigur (Mitternacht & Runesson 2006:213-216; Stanton 2002:59-62). Det finns alltså skäl att anta att dessa fem tal har en speciell funktion för den matteanska gruppen.

I detta avsnitt kommer jag argumentera för att de *externa och interna problemen* som gruppen försökte hitta lösningar på i mångt och mycket är relaterade till den judiska traditionen. Jag visar först hur Matteus använder Jesus som en *mytomspunnen grundare* av gruppen, för att på detta sätt påverka kulturen i en viss riktning. Därefter visar jag vilka strategiska tillvägagångssätt som Matteus använder sig av för att lyfta fram sin agenda och implementera en kultur i relation till de de problem gruppen ställs inför.

3.2.1. Jesus i Matteus: Mytomspunnen ledare som uppfyller rättfärdighet

I evangeliets berättelse framställs Jesus främst utifrån den judiska traditionens seder och bruk som en ny Mose (Matt 1-7:29 jmf. 2 Mos) och som Guds son: en gudomligt utvald ledare, en davidisk judisk kung eller någon som är rättfärdig och därför gör Guds vilja och därmed uppfyller lagen fullt ut (Matt 3:13-17; 5:17-20; 21:5; jmf. 2 Sam 7:4-16; Saldarini 1994:165-167, 173-182; Boxall 2014:120-121). Han framställs även som läraren över alla lärare med samma auktoritet som Mose att tolka lagen och hans helande aktivitet bekräftar att han inte enbart är en ordens man utan även en handlingens (Matt 8-9; 10:24-25; 11:25-27; 23:8; Jes 53:4; jmf 2 Mos 33:12-17; Saldarini 1994:171; Boxall 2014:91-92, 106, 108, 120).

För Matteus är det viktigt att visa att det är handlingarna i enlighet med Guds vilja, de som uppfyller skriften, som är rättfärdiga. Jesus framställs som den som gör det som lagen kräver fullt ut. Att Jesus gör det rättfärdiga blir tydligt vid Jesus dop. Innan Jesus ska döpas yttrar han: ”Låt det ske. Det är så vi skall uppfylla allt som hör till rättfärdigheten” (Matt 3:15) och sedan låter han sig döpas av Johannes. Som jag visat ovan använder Matteus begreppet rättfärdighet för att uttrycka det praktiska handlandet av Guds vilja. Vid Jesus dop är Faderns vilja att Jesus ska döpas och när han döps kommer Guds bekräftelse i de efterföljande verserna (Matt 3:16-17; Boxall 2014:120-121). Rättfärdighet och uppfyllelse är även teman som ständigt återkommer i Matteus berättelser. Matteus hänvisar flera gånger tillbaka till skriften för att visa att Jesus är den som uppfyller den (Boxall 2014:118-119). I synnerhet reflektionscitaten vittnar om att Jesus uppfyller skriften

genom både sitt liv och sina handlingar (Matt 1:22, 2:15, 17, 23, 4:14, 8:17, 12:17, 13:35, 21:4, 27:9).

Utifrån ett organisationskulturellt perspektiv är Jesus grundaren bakom organisationen. Det är utifrån Jesus som gruppledammarna ska få kunskap om hur man ska handla och hur kulturen i gruppen ska se ut. De ord som Matteus tillskriver Jesus (oavsett ifall han sagt dessa eller ej) och hans handlingar speglar hur kulturen inom organisationen ska se ut. Som jag visat innan är det meningslöst att påtala att man behöver en kulturell förändring inom en organisation ifall man inte specificerat vilket det nya önskade beteendet är. Utifrån Matteus framställning av Jesus blir han inte bara en historisk person, han blir även en förebild och mytomspunnen grundare med en önskad kulturell agenda.

3.2.2. Talen som styrmedel för att grunda en kultur

Då kulturer skapas genom handling är det viktigt för grupper att definiera vilken handling som är att föredra. Det är upp till ledaren för gruppen att definiera vilken handling som ska utföras i en given situation och det är viktigt att precisera vilket beteende som är önskvärt.

Ett sätt att styra organisationer är genom olika sorters *styrmedel* som anger hur de ska bedriva sin verksamhet, för att nå de övergripande målen. Jag menar att delar av Matteusevangeliet uppfyller kraven för att kunna betraktas som *styrmedel*.

Nedan visar jag hur Matteus använder sig av andra källor (Markus och Q), i syfte att lyfta in gruppens agenda i Jesus budskap. Mina observationer visar hur punkter i både de *externa* och *interna processerna* kommer till uttryck i de fem talen. Huvudsyftet är att styrka mitt antagande att talen kan ses som styrmedel, för att därefter i detalj kunna visa hur liknelsetalet kan betraktas som ett strategiskt dokument, för att *lösa interna och externa problem*.

Med början i bergspredikan lyfter Matteus fram den matteanska gruppens egna *värderingar och normer*, det vill säga hur man bör förhålla sig till lagen (Matt 5-7). Detta kan ses som ett styrmedel i den *interna processen* för att *utveckla normer för förtroende, intimitet, vänskap och kärlek inom gruppen och för att definiera gruppens gränser och kriterier för att inkluderas och exkluderas in i denna*. Med utgångspunkt i den judiska identiteten, utvecklas även *ett gemensamt språk och konceptuella kategorier för förståelse*, vilket tar sig uttryck i bland annat saligprisningarna (Matt 5:1-14). Matteus formulerade med andra ord egna förhållningssätt, till de problem som gruppen stött på, i konflikter med den övriga judiska ledningen, som har sin utgångspunkt i tolkningen av lagen. En stor del av detta tals innehåll poängterar därför även vikten av att handla på rätt sätt.

I utsändningstalet (Matt 10:1-11:1) formuleras gruppens *externa process* i form av *Mission, strategi, mål* och delvis *medel om hur målen ska uppnås*. Här finns även en *korrektions* i hur man ska handla ifall målet i enskilda fall inte blir uppnått (Matt 10:14).

I liknelsetalet (Matt 13) utvecklas delvis tanken om ett *gemensamt språk*, men främst *konceptuella kategorier för förståelse*. Här utvecklas även *normer för förtroende, intimitet, vänskap och kärlek samt att definiera och utveckla sätt för belöning och straff*. Jag kommer senare visa hur detta sker i relation till den situation gruppen befinner sig i och liknelsetalets specifika funktion i att implementera en kultur i gruppen.

I kyrkoordningstalet (Matt 18), som följer efter Petrus bekännelse där han får makten att binda och lösa (Matt 16), sker *fördelning av makt, auktoritet och status* och kriterier för hur gruppen ska förhålla sig till att *definiera och utveckla sätt för belöning och straff* (Matt 18:15-35). *Medlen* för att uppnå de givna målen, samt den *interna processens*

definition av *gruppens gränser och kriterier för att inkluderas och exkluderas* berörs också.

I talet om tidens slut (Matt 24-25) *förklaras det oförklarliga* i Jesus död och templets fall genom att hänvisa till framtida händelser när människosonen åter ska komma tillbaka. Här *utvecklas och definieras även gruppens sätt för belöning och straff* samt *normer för förtroende, intimitet, vänskap och kärlek*. Det är de som är oförberedda och handlar felaktigt som kommer att drabbas av vrede och olycka, medan de som agerar korrekt kommer att få komma till Herren och överta riket (24:37-25:46).

Beroende på hur man ser på evangeliets tillkomst, kan man hävda att det finns tecken som tyder på *korrektur* i målen ju längre evangeliet framskrider. I missionsbefallningen verkar *målet, missionen och strategin* ha blivit att gå ut till alla folk (Matt 28; jmf Matt 10:5-6). Då denna fråga inte ryms inom frågeställningen är detta en diskussion för en annan uppsats.

4. Matteus användning av liknelsetalet och dess funktion ur ett organisationskulturellt perspektiv

För att stärka mina observationer i föregående kapitel och för att få en bättre förståelse av Matteus syfte och intention med liknelserna/talet analyserar jag i detta kapitel, utifrån de givna historiska omständigheterna, Matteus liknelsetal utifrån ett organisationskulturellt perspektiv. Detta för att visa att talets syfte och funktion hänger ihop med Matteus historiska kontext, samt att dess liknelser kan ses som ett sätt att *styra* den matteanska gruppen i önskad riktning. Jag visar och argumenterar för att:

1. Matteus använt sig av Markus liknelsetal, gjort tillägg och redigerat det, för att talet ska passa in i matteusgruppens konkurrenssituation.
2. Matteus syfte med talet och liknelserna som ingår, är att stärka den egna gruppens självbild och lära, samt att uppmana åhörarna till rätt handling i förhållande till denna, det vill säga den matteanska gruppens tolkning av lagen.

Några slutsatser som är viktiga att ta med från föregående kapitel är att den matteanska gruppen befinner sig i en konfliktsituation där den utifrån sin egen självbild menar att denna konflikt beror på avvikande beteenden mellan de olika grupperingarna som grundar sig i de *normer och värderingar* samt *artefakter* som den matteanska gruppens motståndare har. Det är med andra ord delar i den *interna processen* och skillnaden i handlingarna mellan de olika grupperna som, enligt den matteanska gruppen, är det grundläggande problemet. Dessutom verkar det även finnas en *extern problematik*, nämligen att gruppernas *mission, strategier och mål* krockar med varandra. Ur ett organisationskulturellt perspektiv bör detta ha lett till någon form av splittring mellan grupperna och att den matteanska gruppen behövt omdefiniera sin egen självbild i förhållande till den judiska tradition som de fortfarande anser sig befinna sig inom.

4.1. Matteus redigering och användning av Markus

I detta avsnitt utgår jag från Matteus förklaring av liknelsernas syfte och visar vilken funktion dessa har för matteusgruppens *interna och externa processer*:

Därefter visar jag hur Matteus använder sig av sin judiska identitet för att argumentera för sin sak. Jag visar hur Liknelsen om ogräset och dess tolkning definierar Matteus egen situation och hur denna bidrar till att stärka den egna gruppens kultur genom att *demonisera fienden, definiera och utveckla sätt för belöning och straff* och därmed visa på det önskvärda och rättfärdiga handlandet inom den matteanska gruppen i den givna situationen.

I den tredje delen ger jag ytterligare argument för att talet i Matteus version handlar om att ta ställning till olika läror och visar hur Matteus, genom liknelserna om senapsfröet och surdegen, pekar på de *belöningar* som följer genom att handla i enlighet med den Matteanska gruppens lära (läran om himmelriket).

I den fjärde delen sammanfattar jag mina slutsatser.

Både Markus och Matteus liknelsetal börjar med Liknelsen om sådden (Mark 4:1-9; Matt 13:1-9) och här verkar Matteus enbart ha gjort språkliga förbättringar och inga större förändringar som påverkar min tolkning. Detsamma gäller förklaringen av denna och därför kommer jag endast ta upp de delar som är relevanta för frågeställningen.

4.1.1. Liknelsernas syfte och funktion och oviljan att förstå

I Matteus definieras liknelsernas funktion på följande vis:

10Och lärjungarna kom fram till honom och sa, varför talar du i liknelser till dem? 11Han svarade dem och sa: För att ni har fått veta himmelrikets mysterier, men detta har de andra inte. 12Ty den som har, till honom kommer det att ges och han får över, men den som inte har, också det som han har kommer att lyftas av honom. 13Detta säger jag till dem genom liknelser, för fastän de ser, ser de inte och fastän de hör, hör de inte och inte heller förstår de: 14Och det som profeten Jesaja sa uppfylls för dem: *Ni ska höra med örat och aldrig någonsin förstå, och ni (som är seende) seendes skall ni se och aldrig någonsin kan ni uppfatta.* 15Ty detta folkets hjärta är fett/ förstocket, och de hör tungt med sina öron, och deras ögon är stängda: *Så att de inte kan se med sina ögon, höra med sina öron och förstå i sitt hjärta och omvända sig, och bli helade av mig.* 16Men saliga är ni som har ögon att se med, och de som har öron att höra med. Ty sannerligen jag säger er att många profeter och rättfärdiga har längtat efter att se det som ni ser, men inte fick se det, och att höra det som ni hör, men inte fick höra det (Matt 13:10-17; Egen översättning).

Matteus eget sätt att definiera liknelsernas funktion skiljer sig inte särskilt mycket åt från Markus version, men den har en mer förklarande karaktär än Markus som även får betydelse för Matteus resterande liknelsetal. I jämförelse med Markus finns det en skillnad mellan vilka det är som stannar kvar med Jesus för att få fortsatt undervisning. I Markus innefattar den enskilda undervisningen även ”de andra som var med honom”, i Matteus är det enbart lärjungarna som kommer fram till Jesus för att fråga om liknelsernas syfte (Mark 4:10; Matt 13:10).

Efter svaret lyfter Matteus här in Markus ”den som har, han skall få, men den som inte har, från honom tas också det han har” (Mark 4:25) och ändrar det till ”Ty den som har, till honom kommer det att ges och han får över, men den som inte har, också det som han har kommer att lyftas av honom”. (Matt 13:12). Överflödet kommer få betydelse för tolkningen av liknelser senare i Matteus liknelsetalet i Matt 13:31-35 (men har även betydelse här). I Markus följer att ”...men för dessa som står utanför är allt bara liknelser” (Mark 4:11). I Matteus riktas detta istället mot folket som är förstocket (Matt 13:15).

Trots att Matteus övertagit Markus formulering och bytt ut Guds rike mot himmelriket, så är svaret i Matt 13:11 intressant. Uttrycket τὰ μυστήρια förekommer enbart i samband med detta ställe i synoptikerna. Överlag användes ordet både för de religiösa sammanslutningar som förekom i romarriket och för de olika mysteriekulternas läror och riter som enbart de invigda fick vara del av (Danker 2000:661-662). Guds, eller gruppens, hemliga planer och tankar är alltså i detta sammanhang något som de invigda kan förstå, medan ”de andra” inte kan göra det. I relation till liknelsen om sådden, som ramar in perikopen och även Matt 12:50 som föregår liknelsetalet, är det troligt att denna förståelse hänger ihop med ett rätt handlande enligt Faderns (läs gruppens) vilja.

Citatet från Jesaja kan utifrån den historiska bakgrunden ses som en markering och förklaring för att den matteanska gruppen ännu inte, på ett tillräckligt övertygande sätt, lyckats övertyga folket att förstå och följa dem. Folket låter sig inte övertygas lätt, medan de som är lärjungar är saliga (Matt 13:15-16). Liknelsen om sådden och dess tolkning har som sagt samma poäng (Matt 13:1-9; 18-23). De som förstår kommer att bära frukt, det vill säga handla i enlighet med vad de hör och få en fördjupad förståelse, medan de som inte gör det kommer glömma bort även det de har blivit undervisade. Ett tema som följt med sedan Matt 3.

En annan intressant detalj i relation till Förklaringen om liknelsen om sådden är att Matteus, till skillnad från Markus, där Jesus blir förargad på lärjungarna för att de inte ens kan förstå liknelsen, inte alls blir arg, utan uppmanar allmänt åhörarna att lyssna till liknelsen genom ett imperativ, något som kan tolkas som att Matteus talar direkt till sin egen församling.

Markus - Bibel 2000 - översätter sen	Matteus - Bibel 2000 - översättning finns
<p>Liknelsernas syfte 10När han blev ensam med de tolv och de andra som var med honom frågade de honom om liknelserna. 11Han sade: ”Ni har fått veta Guds rikes hemlighet, men för dessa som står utanför är allt bara liknelser, 12för att <i>de skall se med sina ögon utan att uppfatta och höra med sina öron utan att förstå, så att de inte omvänder sig och får förlåtelse</i>”.</p>	<p>Liknelsernas syfte 10Lärjungarna kom fram och frågade honom: ”Varför talar du till dem i liknelser?” 11Han svarade dem: ”Ni har fått gåvan att lära känna himmelrikets hemligheter, men det har inte de andra. 12Ty den som har, han skall få, och det i överflöd, men den som inte har, från honom skall tas också det han har. 13Därför talar jag till dem i liknelser, ty fast de ser, ser de inte, och fast de hör, hör de inte och förstår inte. 14Så uppfylls Jesajas profetia på dem: <i>Ni skall höra med era öron men ingenting förstå och se med era ögon men ingenting uppfatta. 15Ty detta folks hjärta är förstocket. De är tröga att höra med sina öron och de tillsluter sina ögon, så att de inte kan se med sina ögon eller höra med sina öron eller förstå i sitt hjärta och omvända sig och bli botade av mig. 16Men saliga era ögon som ser och era öron som hör. 17Sannerligen, många profeter och rättfärdiga har längtat efter att få se det ni ser, men fick inte se det, och höra det ni hör, men fick inte höra det.</i></p>

Ur ett organisationskulturellt perspektiv kan liknelsernas syfte relateras till den *interna processen* i en grupp och då i relation till en *förståelse* för gruppens *gemensamma språk*, men främst *kategorier för förståelse* som ligger till grund för *normer och värderingar* inom

gruppen (ev. även *grundläggande antaganden*). En person som är integrerad i en grups kultur kommer kunna förstå saker som de utanför gruppen inte kan förstå; en poäng som Markus verkar trycka på mer än Matteus. Till skillnad från Markus som menar att de andra ”står utanför” så vänder sig Matteus istället till den egna gruppen och försöker ge en förklaring till varför ”de andra” inte förstår; det vill säga ett sätt *att förklara det oförklarliga*; att ”folket” inte är villiga att följa den matteanska gruppens lära (trots att den har sitt ursprung i skriften). Matteus stärker även den egna gruppens identitet och gemenskap genom att upphöja den egna gruppens insyn och förståelse.

Liknelsernas syfte kan även relateras till att den matteanska gruppen stött på ett *externt problem* som behöver lösas. Matteus väljer att lösa problemet; att ”folket” inte förstår den raka undervisningen, genom att använda sig av liknelser för att förklara det som ”de andra” inte förstår. Liknelserna kan då ses som ett *medel* för att uppnå *målen*, nämligen att få ”folket” att förstå och handla efter gruppens lära och vilja.

Liknelserna har därmed en dubbel funktion, en i den *interna processen*, för att definiera och stärka den matteanska gruppens egen kultur och handlande och en i den *externa processen*, för att tilltala och uppmana ”de andra” och ”folket” till rätt handling, det vill säga att följa och agera i enlighet med gruppens lära. ”Folkets” ovilja att förstå bör antingen tyda på att den matteanska gruppen, trots sitt eget perspektiv, inte fullt ut delar samma *grundläggande antagandena* med dem, eller att medlet för att nå ”de andra” inte är övertygande nog.

4.1.2. Rättfärdigt handlande, belöning och straff

Till skillnad från Markus, som fortsätter sitt liknelsetal med Liknelsen om lampan och måttet som det mäts med (Mark 4:21-25), plockar Matteus isär denna perikop och använder på olika platser där han tycker det passar. Betydelsen av Markus 4:22 ”Det finns ingenting dolt som inte skall dras fram och ingenting undangömt som inte skall komma till synes” ersätter Matteus i liknelsetalet med ett en hänvisning till Ps 78 ”Min mun kommer tala i liknelser, jag kommer ropa ut vad som har varit dolt sedan ursprunget” (Matt 13:35).

I Markus följs stycket upp av Liknelsen om den växande sådden som jämför denna med Guds rike (Mark 4:26-29). Den som hör ordet kommer kunna växa in i det och Guds rike kommer att växa trots att ”Han sover och stiger upp, dagar och nätter går, och säden gror och växer, han vet inte hur” (Mark 4:26-27). Hela processen sker av sig själv i olika etapper precis som grödor växer (Mark 4:28). I Matteus följer istället Liknelsen om ogräset som jämförs med himmelriket (Matt 13:24-30). Här växer inte sådden i lugn och ro som den gjorde i Markus, ”Medan hans män sov kom hans fiende och sådde ogräs mitt bland vetet och gick därifrån” (Matt 13:25). Matteus markerar med andra ord att det finns en konkurrerande sådd (lära) till den matteanska som inte lätt går att skilja från denna eftersom man då riskerar att ”...rycka upp vetet samtidigt som ni rensar ogräset” (Matt 13:29). Det är först när skördetiden kommer som man kan skilja dessa åt (Matt 13:30). Detta är en detalj som blir viktig i den kommande tolkningen av Matteus liknelser då detta tyder på att ”de förlorade fåren” som följt en annan herde ännu inte är förlorade (Matt 10:5-6). Dessa ska med andra ord inte fördömas, utan i enlighet med Matteus mission övertalas att omvända sig. Att sådden inte lätt kan skiljas från ogräset tyder på att fiendens lära inte är allt för olik den matteanska.

(Jag återkommer till liknelsen om senapskornet i nästa stycke. Här är den enbart med för att illustrera kopplingen mellan Mark 4:21-22 till Matteus användning av Ps. 78 (Matt 13:35)).

Mark	Matt
<p>Liknelsen om lampan. Det mått ni mäter med 21Och han sade till dem: ”Inte tas lampan fram för att ställas under sädesmättet eller under bänken. Den sätts på hållaren. 22Det finns ingenting dolt som inte skall dras fram och ingenting undangömt som inte skall komma till synes. 23Hör, du som har öron att höra med.” 24Och han sade till dem: ”Ge akt på det ni hör. Med det mått som ni mäter med skall det mätas upp åt er, och ännu mer skall ni få. 25Ty den som har, han skall få, men den som inte har, från honom skall tas också det han har.”</p> <p>Liknelsen om den växande sådden 26Och han sade: ”Med Guds rike är det som när en man har fått utsädet i jorden. 27Han sover och stiger upp, dagar och nätter går, och säden groor och växer, han vet inte hur. 28Av sig själv bär jorden gröda, först strå, så ax, så moget vete i axet. 29Men när grödan är mogen låter han skäran gå, för skördetiden är inne.”</p>	<p>Liknelsen om ogräset 24Han lät dem höra en annan liknelse: ”Med himmelriket är det som när en man hade sått god säd i sin åker. 25Medan alla låg och sov kom hans fiende och sådde ogräs mitt bland vetet och gick sedan sin väg. 26När säden växte upp och gick i ax visade sig också ogräset. 27Då gick tjänarna till sin herre och sade: ’Herre, var det inte god säd du sådde i din åker? Varifrån kommer då ogräset?’ 28Han svarade: ’Det är en fiende som har varit framme.’ Tjänarna frågade: ’Skall vi alltså gå och rensa bort ogräset?’ – 29’Nej’, svarade han, ’då kan ni rycka upp vetet samtidigt som ni rensar bort ogräset. 30Låt båda växa tills det är dags att skörda. När skördetiden kommer skall jag säga till dem som skall skörda: Rensa först bort ogräset och bind ihop det i knippen att eldas upp. Men vetet skall ni samla i min lada.’”</p> <p>34Allt detta sade Jesus till folket i liknelser, och han talade enbart i liknelser till dem, 35för att det som sagts genom profeten skulle uppfyllas: <i>Jag skall låta min mun tala i liknelser, jag skall ropa ut vad som har varit dolt sedan världens skapelse.</i></p>

Där Markus slutar sitt liknelsetal fortsätter Matteus genom att ge Tolkning av liknelsen om ogräset (Matt 13:36-43). Liknelsen är riktad enbart till lärjungarna och således den egna gruppen. Tolkning knyter i hög grad an till Ps 78:1-8 och kan ses som en förlängning och förklaring av Mark 4:21-22, 34 i den matteanska kontexten. När de första verserna ur psalm 78 tas i anspråk blir kopplingen till Tolkningen om liknelsen om ogräset tydligare (Ps 78:1-8) (Se nedan bredvid liknelsen om ogräset).

I sin helhet handlar psalm 78 om hur folket slutat följa Herrens bud, trots de dåd Herren gjort. Den slutar med att Gud slår tillbaka sina fiender, förkastar andra stammar, för att sedan utvälja David för att valla Israels folk (Ps 78:65-72). När vi ser till Matteus användning av skriften för att argumentera för Jesus identitet, kan även psalm 78 ses som en koppling till Jesus funktion i Matteus som den som uppfyller lagen och leder folket till trohet i enlighet med den.

Eftersom psalm 78 syftar till att Herren väljer David framför andra ledare på grund av att de inte följt Herrens lag, är det rimligt att tro att även tolkningen om liknelsen om sådden har en agenda av att stärka den Matteanska gruppens tro på att de är de som är utvalda av Gud. Polemiken mot fienden (Matt 13:39) som benämns som *ὁ διάβολος*, vilket kan översättas som förtalaren, motståndaren eller djävulen, tyder även på intentionen att kategorisera de som är onda och goda i konfliktsituationen (Danker 2000:226; Heikel & Fridrichsen 2013:48).

Till skillnad från Markus liknelsetal betonar Matteus här även att det finns en belöning och bestraffning som väntar de rättfärdiga. Rättfärdighetens vinster, som är en

belöning av att handla i enlighet med Faderns vilja (som i förlängningen är att följa lagen enligt den Matteanska gruppens lära), leder till ett liv i Faderns strålgång, medan domen mot dem som bryter mot lagen och förleder människorna leder till ett liv frångått från Gud. Detta sätt att se på domen, att det kommer att ske vid en viss tidpunkt, att det innefattar ett rättfärdigt liv i enlighet med lagens bud och sättet som belöningen och bestraffningen beskrivs på, stämmer överens med olika föreställningar om belöning och bestraffning under slutet av andra templets tid (Dan 12:3; 2 Baruk 51:1-3; 1 Henok 39:7; 51; 4 Esra 7; Clark-Soles 2006:26). Dessa tankar utvecklades och delades i hög grad av fariseerna (Setzer 2004:18, 23-25, 32-33, 35; Mitternacht & Runesson 2006:125-126).

Matteus betonar även vikten av att inte döma (Matt 7:1-14), genom att det inte är upp till ”tjänarna” i liknelsen att skilja ogräset från vetet (Matt 13:28-29), utan människosonen änglar (Matt 13:39-42). Belöning och bestraffning överlämnas med andra ord åt människosonen.

Mark 4:33-34; Ps. 78:1-8	Matt 13:36-43
<p>33Med många sådana liknelser förkunnade han ordet för dem, så långt de nu kunde fatta det. 34Han talade bara i liknelser till dem, men när han hade blivit ensam med lärjungarna förklarade han allt.</p> <p>”Lyssna, mitt folk, till min undervisning, hör vad jag har att säga! Jag vill yppa visdomsord och tyda det förgångna. Vad vi har hört och lärt känna, vad våra fäder berättade för oss, vill vi inte dölja för våra barn. Vi skall berätta för kommande släkten om Herrens ära och hans makt och om de under han gjort. Han gav sina bud åt Jakob, stiftade en lag åt Israel, där han befallde våra fäder att undervisa sina barn, så att det blev känt för kommande släkten. Och barnen som föddes skulle berätta det för sina barn. De skulle sätta sin lit till Gud och aldrig glömma hans gärningar utan hålla hans bud och inte bli som sina fäder, ett trotsigt och upproriskt släkte, ett opålitligt släkte utan trohet mot Gud”</p>	<p>Tolkning av liknelsen om ogräset 36Sedan lät han folket gå och återvände hem. Hans lärjungar kom då till honom och sade: ”Förklara liknelsen om ogräset i åkern för oss.” 37Han svarade: ”Den som sår den goda säden är Människosonen, 38åkern är världen, den goda säden är rikets barn, och ogräset är det ondas barn. 39Fienden som sådde det är djävulen. Skördetiden är världens slut, och skördefolket är änglarna. 40Som när ogräset rensas bort och eldas upp skall det bli vid världens slut. 41Människosonen skall sända ut sina änglar, 42och de skall rensa hans rike från alla som förleder människorna och bryter mot lagen, och de skall kasta dem i den brinnande ugnen. Där skall man gråta och skära tänder. 43Och då skall de rättfärdiga lysa som solen, i sin faders rike. Hör, du som har öron.</p>

Utifrån ett organisationskulturellt perspektiv bekräftar liknelsen och tolkningen om ogräset att det finns en konkurrerande grupp vars *mission och mål* krockar med den matteanska gruppens: att övertala ”folket” eller ”Israels förlorade får” till att följa den matteanska gruppens tolkning av lagen, det vill säga deras lära. Liknelsen definierar även *kategorier för belöning och bestraffning* i enlighet med rådande judiska, och främst fariseiska föreställningarna om en dom på den yttersta dagen och belöning för ett rättfärdigt handlande i enlighet med lagen. Detta tyder på att det finns vissa *grundläggande antaganden* mellan de båda grupperna när det gäller *belöning och bestraffning*.

Ur ett organisationskulturellt perspektiv är en av de viktigaste punkterna för att skapa en kultur att *definiera och utveckla sätt för belöning och straff*, här berör Matteus ett sätt att förhålla sig till detta. I detta avseende är problemet inom den matteanska gruppen dess

icke dömande och förlåtande lära (6:9-14; 7:1-14; 18:21-35) som implicerar en kultur där medlemmarna själva ej ska döma varandra, utan antingen reda ut problemen själva (Matt 18:6-10) eller lösa dem inom församlingens ramar och då utifrån den *mytomspunne ledaren Jesus auktoritet*, en auktoritet som blivit given till Petrus och lärjungarna (Matt 16:19; 18:15-20). Enligt organisationskulturella teorier har ledarskapets agerande och handlande en stor del i hur kulturen inom en organisation kommer att vara. Ifall ledarskapet lever som de lär kommer de med all sannolikhet att vara ansedda som trovärdiga, ifall de inte gör det sjunker trovärdigheten. Samtidigt sker det alltid en växelverkan mellan ledaren och kulturen inom gruppen som behöver balanseras eftersom båda påverkar varandra. Det är en balansering mellan att bibehålla sina interna *normer* och samtidigt nå gruppens *mål*. En anledning till att skjuta domen på en högre makt kan tyda på ett försök till att balansera det matteanska ledarskapets roll som förebilder för den icke dömande kulturen mot deras roll som formella ledare som ska fördela och utföra straffen.

Matteus framställning i liknelsen visar på den organisationskulturella tanken om att gruppens *interna normer och värderingar* även påverkar handlandet i den *externa processens* givna situation. I Matteus liknelse handlar detta om att inte döma dem som ännu inte fullt ut tagit steget att följa den matteanska gruppens lära. I liknelsen gestaltas detta med att det inte är upp till ”tjänarna” i församlingen att döma, utan domen skjuts på framtiden och på människosonen auktoritet.

Eftersom det enbart är ”de som bryter mot lagen och förleder människorna” som ska dömas, finns det implikationer som tyder på att denna dom enbart innefattar dem som aktivt försöker göra detta, det vill säga ledarna i den andra gruppen. Liknelsen kan då ses som ett *medel* för att få den egna gruppens anhängare att inte döma ”ogräset”, eller ”de ondas barn” eftersom tiden för omvändelse ännu inte är förbi, det vill säga att *målen* ännu inte uppnåtts. *Målen* behöver med andra ord uppnås utan att döma ut dem som man ska missionera till. De hårda orden mot fienden i Matteus framställning bör tolkas som ett sätt att *demonisera* den andra gruppens ledarskap och därmed stärka den egna gruppens sammanhållning och lojalitet gentemot sin egen lära och mål. Det är de andra ledarskapet som är óδιάβολος och inte handlar i enlighet med Faderns vilja, något som den matteanska gruppen fortfarande ämnar att göra genom att inte döma.

4.1.3. Surdegen och himmelriket - Läran som ger ett överflöd

Mellan liknelsen om ogräset (Matt 13:24-30) och dess förklaring (Matt 13:36-43) lägger Matteus in både Liknelsen om senapskornet, som även finns i Markus och Liknelsen om surdegen (Matt 13:31-35). Jag visar kort vad Matteus gör med Markus version av senapsfröet och hur detta har betydelse för Liknelsen om surdegen och i den vidare kontexten för begreppet surdeg som lära. Detta gör jag för att stärka min tes om att liknelsetalet handlar om att ta ställning till olika läror.

Markus liknelsetal avslutas med Liknelsen om senapskornet och med att Markus konstaterar att Jesus förkunnade ordet till folket med hjälp av liknelser, men att Jesus förklarade allt när han var ensam med lärjungarna. Så långt de andra kunde fatta så hade de även en möjlighet att förstå (Mark 4:30-34). Till skillnad från Markus version av senapskornet, använder Matteus himmelriket, istället för Guds rike, att ”en man sår i sin åker” och att senapskornet till slut blir till ett träd (δέσπορ) och inte en planta/ört (λάχανον) (Mark 4:32; Matt 13:31-32). Matteus lägger med andra ord in en överdrift, som inte finns med i Markus version och har även med en mellanhand, en man, som gör en handling för att

senapskornet ska få en möjlighet att växa.

Liknelsen om surdegen uttrycker precis som Matteus version av senapskornet en överdrift av vad som är möjligt för en surdeg och en kvinna att åstadkomma; ett senapskorn blir inte ett träd och en kvinna bakar inte själv med 3 mått mjöl (då 1 σάτα motsvarar ca: 13 liter och tre mått ca: 39 liter) (Bibel 2000; Levine 2014:210-213; Danker 2000:917). Att Matteus lyfter in liknelsen om surdegen här är intressant och jag ska nedan visa att ”surdegen” som återkommer i Matt 16:5-12 och dess vidare kontext hänger ihop med liknelsetalet och mera specifikt ihop med läran om himmelriket som leder till ett överflöd och anspelar på temat i Matt 13:11-12:

Mark	Matt
<p>Liknelsen om senapskornet 30Och han sade: ”Vad skall vi likna Guds rike vid? Vad skall vi använda för bild? 31Det är som ett senapskorn, som är det minsta av alla frön här på jorden när man sår det, 32men när det har såtts skjuter det upp och blir större än alla örter och får så stora grenar att himlens fåglar kan bygga bo i dess skugga.” 33Med många sådana liknelser förkunnade han ordet för dem, så långt de nu kunde fatta det. 34Han talade bara i liknelser till dem, men när han hade blivit ensam med lärjungarna förklarade han allt.</p>	<p>Liknelsen om senapskornet och surdegen 31Han lät dem höra en annan liknelse: ”Himmelriket är som ett senapskorn som en man sår i sin åker. 32Det är det minsta av alla frön, men när det har växt upp är det större än alla örter och blir till ett träd, så att himlens fåglar kommer och bygger bo bland grenarna.” 33Han använde också en annan liknelse: ”Himmelriket är som en surdeg som en kvinna arbetar in i tre mått mjöl; till slut blir alltsammans syrat.” 34Allt detta sade Jesus till folket i liknelser, och han talade enbart i liknelser till dem, 35för att det som sagts genom profeten skulle uppfyllas: <i>Jag skall låta min mun tala i liknelser, jag skall ropa ut vad som har varit dolt sedan världens skapelse.</i></p>

Ordet surdeg (ζύμη) förekommer i Markus 8 och hos Matteus kapitel 13 och 16. Hos Lukas förekommer det också i 12:1 och i liknelsen om surdegen (13:21). Att ordet endast förekommer på dessa ställen i synoptikerna bör stärka tanken om att dessa hänvisar till samma betydelse. Jag tar med Lukas i denna framställning för att visa vems surdeg det är lärjungarna ska akta sig för; det vill säga vem lärjungarna ska se upp/akta sig för. I Markus är det fariséernas och Herodes surdeg som lärjungarnas ska se upp med, i Matteus är det fariséernas och saddukéernas lära Jesus varnar dem för och i Lukas enbart fariséernas hyckleri.

I jämförelse med Markus följer Matteus hans struktur från liknelsetalet fram till perikopen om fariséernas och saddukéernas surdeg (jmf. Mark 4:35-8:21; Matt 13:53-16:12). Från och med Matt 15 och Mark 7:1 talar Jesus först om Guds bud och människornas regler (Matt 15:1-20; Mark 7:1-23), möter en kananeisk/syrisk-fenikisk kvinna (Matt 15:21-28; Mark 7:24-30), ger sedan tecken genom bland annat bröndret (Matt 15:29-39; Mark 7:31-8:10), bemöter fariséerna, eller fariséerna och saddukéerna, när de begär tecken från Jesus och han ifrågasätter varför de gör det (Matt 16:1-4; Mark 8:11-13). Efter det kommer perikopen om brödet och surdegen där surdegens betydelse blir aktuell (Matt 16:5-12; Mark 8:14-21).

I Markus är exemplet om brödet mera diffust att förstå, medan det i både Matteus och Lukas blir tydligt att det är just läran och hyckleriet som är farligt för dem. Jesus svar visar på två olika spår som Matteus vill framhäva med att lyfta in liknelsen om kvinnan med surdegen i kapitel 13, nämligen att surdegen och därmed himmelriket handlar om en lära,

och det överflöd som både blir tydligt i liknelsen om surdegen som kvinnan använder sig av och i utfodrandet av de 4000 och 5000 tusen människorna. Det är med andra ord ett tecken på det överflöd som sker när läran om himmelriket görs och blir verklighet. Det är då det som tycks vara omöjligt blir möjligt, det vill säga precis samma poäng som liknelserna om senapskornet och surdegen har i Matt 13.

Mark 8:14-21	Matt 16:5-12	Luk 12:1-3
<p>Brödet och surdegen 14Lärjungarna hade glömt att ta med bröd; ett enda bröd hade de med sig i båten. 15Jesus varnade dem: ”Se noga upp med både fariseernas och Herodes surdeg!” 16Men de sade till varandra att de ju inte hade bröd med sig. 17Han märkte det och frågade: ”Varför säger ni att ni inte har bröd? Har ni ännu inte fattat och förstått någonting? Är ni så förstokade? 18Kan ni inte se fast ni har ögon och inte höra fast ni har öron? Har ni glömt 19hur jag bröt de fem bröden åt de fem tusen? Hur många korgar plockade ni då fulla med rester?” – ”Tolv”, svarade de. 20”Och efter de sju bröden till de fyra tusen, hur många korgar fulla med rester fick ni då?” – ”Sju”, svarade de. 21Han sade: ”Förstår ni fortfarande ingenting?”</p>	<p>Brödet och surdegen 5När lärjungarna for över till andra sidan sjön hade de glömt att ta med sig bröd. 6Jesus sade till dem: ”Akta er noga för fariseernas och saddukeernas surdeg.” 7Men de sade till varandra att de ju inte hade tagit med sig något bröd. 8Jesus märkte det och sade: ”Ni trossvaga, varför säger ni till varandra att ni inte har något bröd? 9Begriper ni fortfarande ingenting? Kommer ni inte ihåg de fem bröden till de fem tusen och hur många korgar ni fick över? 10Eller de sju bröden till de fyra tusen och hur många korgar ni fick över? 11Hur kan ni tro att jag talade om bröd? Akta er för fariseernas och saddukeernas surdeg.” 12Då förstod de att det inte var för surdeg i bröd han varnade dem, utan för fariseernas och saddukeernas lära.</p>	<p>1Under tiden hade människor samlats i tusental, så att de höll på att trampa ner varandra. Jesus vände sig först till sina lärjungar och sade: ”Akta er för fariseernas surdeg, hyckleriet. 2Det finns ingenting gömt som inte skall komma i dagen och ingenting dolt som inte skall bli känt. 3Därför skall också det som ni har sagt i mörkret bli hört i dagsljuset, och det som ni har viskat i enrum skall ropas ut från taken.</p>

Med hänvisning till Matt 16:5-12 och dess vidare kontext ser man att det är skillnad på fariseernas och saddukeernas surdegar, det vill säga lära, i förhållande till Matteus och den surdeg som kan liknas vid himmelriket i kvinnans bakande. Både liknelsen om senapsfröet och surdegen visar att när läran om himmelriket sprids, så kommer alla få plats i det och brödet kommer räcka åt alla - då gör man synliga tecken som inte kan misstolkas.

För fariseerna och saddukeerna verkar motsatsen gälla; de begär endast tecken utan att göra några själv, de handlar med andra ord fel i förhållande till den lära som de sprider. Med hänvisning till psalm 78 som följer efter liknelserna och som jag behandlat ovan, ser man även en koppling till de underverk som Herren gjort mot dem som trofast följt hans bud.

Ur ett organisationskulturellt perspektiv kan de båda liknelsernas överdrifter och kopplingen till psalm 78 liknas vid de *belöningar* som vinnas i samband med att någon börjar förstå och handla efter den matteanska gruppens lära. Dessa liknelser kan därför även ses som ett *medel* i den *externa processen* för att motivera, både den egna gruppen och ”de andra”, till att handla i enlighet med den matteanska gruppens lära och visa på de belöningar som kommer när man handlar i enlighet med den.

4.2. Sammanfattning, diskussion och slutsatser

I kapitel tre argumenterade jag för att den matteanska gruppen själva anser sig dela de *grundläggande antagandena* med den övriga judiska gruppen och att den främsta problematiken ur deras perspektiv verkar vara handlandet i enlighet med lagen. Jag har även visat att de *externa processerna* tyder på att det finns en konflikt som handlar om att grupperna konkurrerar om samma *mål*, det judiska folket, och att grupperna därmed även troligtvis har genomgått någon form av splittring.

I detta kapitel har jag visat att dessa antaganden går att bekräfta utifrån liknelsetalet och att Matteus redigerat Markus liknelsetal för att passa in i den konfliktsituation gruppen befinner sig i. Jag har argumenterat för att Matteus gör detta med hjälp av sin judiska bakgrund i syfte att kunna övertyga människor att följa den matteanska gruppens tolkning av lagen och att liknelserna i talet varit ett viktigt *medel och en strategi* för att göra detta. Jag har även pekat på att talet och liknelserna hänger ihop med andra delar av skriften, samt evangeliets budskap och att liknelserna handlar om att förstå och ta ställning till den matteanska gruppens lära.

Jag har även argumenterat för att ledarskapet i församlingen står inför ett problem med sin icke-dömande lära och att de därför använt sig av liknelser för att stärka den egna gruppens handlingsmönster och kultur gentemot sina ”fiender”. Detta genom att använda sig av *polemik, definiera och utveckla föreställningar om belöning och bestraffning*, samt att i förhållande till den *externa processens* målsättning visa på ett önskat icke-dömande handlingsmönster inom den egna gruppen och gentemot ”de andra”. Detta för att själva kunna handla i enlighet med den lära de förespråkar.

Slutsatsen är att Matteus liknelsetal kan ses som en form av *styrdokument* för att förklara hur den matteanska gruppen ska hantera *externa och interna problem* i sin egen kontext och att liknelserna är ett *medel* för ledarskapet att uppnå gruppens *mål* och stärka, alternativt påverka medlemmarnas handlingsmönster.

5. Diskussion: Liknelsernas funktion ur ett organisationskulturellt perspektiv

I detta kapitel diskuterar jag Matteus användning av liknelserna och visar hur deras funktion, ur ett organisationskulturellt perspektiv, både kan förstås som *artefakter*, för att i den *interna processen* främja den egna kulturen, samt som *medel*, för att i den *externa processen* uppnå gruppens *mål*.

Sedan tillämpar jag mina resultat på de kvarvarande liknelserna i talet (Matt 13:44-52) och visar hur liknelserna både svarar mot problem i den *interna och externa processen*. Jag argumenterar för att liknelsernas funktion är att lösa problemen genom att uppmana till handlingar i enlighet med den matteanska läran. Jag prövar sedan ifall detta perspektiv även är tillämpligt på Matteus övriga liknelser om himmelriket och de liknelser som är matteanskt särstoff. I denna process visar jag även att liknelsetalets sista del kan uppfattas ha en styrande funktion.

5.1. Liknelser som artefakter och medel

Med utgångspunkt i de *interna* och *externa processerna* betraktar jag liknelserna som en form av kulturbärare för den matteanska gruppens organisationskultur, något som kan liknas vid organisationskulturens *artefakter*. Liknelserna är, precis som *artefakter*, synliga berättelser/uttryck som definierar den matteanska gruppens *identitet* och *normer* för hur man ska agera och vad man ska *värdera* vid specifika tillfällen och visar vad som händer ifall man inte gör det. Därmed ger de både uttryck för ett önskat *beteende* och *för de normer och värderingar* samt *grundläggande antaganden* som existerar inom gruppen och som ledarskapet anser vara önskvärt.

Trots att *artefakterna* är synliga är de inte alltid lätta att fullt ut förstå sig på, speciellt inte för människor som är utanför gruppen och som inte delar samma *grundläggande antaganden*. Min analys av Matteus perspektiv visar dock att ”de andra” och ”folket” ändå verkar dela dessa. Liknelserna uppmanar med andra ord även dem att handla i enlighet med matteusgruppens egna *värderingar och normer*, och fungerar i detta fall som *medel* i gruppens *externa process* för att uppnå gruppens *mål*.

Att *artefakterna* även kan fungera som *medel* tyder på att den matteanska gruppen anser sig dela vissa *grundläggande antaganden* med ”de andra”, det vill säga ”folket” i de judiska grupperna, något som inte minst utformandet av *belöning och straff* i liknelsetalet visar. Det sker med andra ord en växelverkan mellan den *interna* och *externa processen* som ger Matteus liknelser en funktion i båda dessa.

För att ge fler belägg för mina antaganden tillämpar jag nedan dessa på det vidare materialet i Matteus 13 och sedan på Matteus liknelser om himmelriket.

5.2. Liknelser som uppmanar till handling

De återstående liknelserna i Matteus liknelsetal handlar om skatten i åkern (Matt 13:44), pärlan (Matt 13:45) och fiskfångsten (Matt 13:46-52). Talet avslutas med en kort fråga till lärjungarna (Matt 13:50) och en utläggning om vad för agerande som krävs för att en skriftlärd ska kunna bli en ”himmelrikets lärjunge” (Matt 13:51-52).

Berättelser om skatter var vanliga under antiken, även inom den judiska traditionen där tanken för en fattig man eller bonde att finna en skatt på sitt fält förblev den ultimata drömmen (Luz 2001:276-277).

Pärlor var under denna tid värda oändligt mycket pengar. Dessa kunde även användas i berättelser för att symbolisera Torah, Israel eller en korrekt tanke (Luz 2001:278).

Att fördela fisk efter fångst var en vanlig aktivitet för fiskare då de i förväg inte kunde veta ifall fisken som fångats var kosher eller inte (Keener 1999:392). Detta för tankarna till liknelsen om ogräset och dess tolkning där vetet inte kan skiljas från ogräset innan det vuxit upp. Det finns även tydliga domsmotiv i liknelsen om fiskfångsten.

Användningen av *πονηρός - δίκαιος* gör det tydligt att liknelsen handlar om hur man lever i förhållande till lagen, medan användningen av ordet *ἀφορίζω* anspelar på judiska eskatologiska föreställningar om domen (där de rättfärdiga skiljs ifrån de onda) (Matt 25:32; Davies & Allison 1991:442; Luz 2001:283-284). Även när frasen *ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων* används, så handlar det i Matteus alltid om att skilja på de människor som inte handlar korrekt i motsats till dem som gör det (8:12; 13:42, 50; 22:13; 24:51; 25:30).

Utanför liknelsetalet finns följande liknelser om himmelriket som är matteanskt särstoff: En kung som kräver räkenskap (Matt 18:23-35), Vingårdsarbetarnas lön (Matt

20:1-16) och Liknelsen om de tio brudtärnorna (Matt 25:1-13). Jag har även behandlat två andra liknelser utöver detta: Liknelsen om de två sönerna (Matt 21:28-32) och Liknelsen om bröllopfesten (Matt 22:1-14), eftersom den första är matteanskt särstoff och den andra handlar om himmelriket (hämtat från Q). Därav innefattar min undersökning alla liknelser om himmelriket och alla liknelser som är matteanskt särstoff.

I följande paragrafer tillämpar jag mina antaganden genom att först pröva ifall liknelserna och det övriga materialet i Matt 13 svarar mot antagandena i förhållande till min framställning av matteusgruppens historiska kontext och diskuterar sedan resultaten.

Därefter provar jag översiktligt ifall mitt perspektiv kan användas på de liknelserna som handlar om himmelriket och de liknelser som även är matteanskt särstoff.

5.2.1. Analys - Matt 13:44-52

I grova drag visar mina antaganden att liknelsetalet fungerat som ett *styrdokument* som ger oss en tolkningsnyckel för att, ur ett organisationskulturellt perspektiv, kunna betrakta liknelserna som både *artefakter* och *medel för att uppnå mål*. I denna analys provar jag dessa antaganden genom att tillämpa dem på resten av liknelsetalet.

I nedstående tabell visar jag hur liknelserna blir synliga berättelser som anspelar på olika typer av *externa och interna* problem som gruppen troligtvis har ställts inför. Jag presenterar det önskade handlandet i relation till liknelsen och styrker detta handlande med paralleller utifrån evangeliet för att bekräfta att liknelserna även har en grund i den matteanska gruppens lära.

Artefakt	Typ av problem	Önskat handlande	Lära/Paralleller i Matt och kommentarer
"Himmelriket är som en skatt som är gömd i åkern, som en man finner och gömmer, och i glädje går bort och säljer allt som han har och köper åkern".	<ul style="list-style-type: none"> - Hur någon som stöter på den Matteanska läran bör göra för att ta del av himmelriket/gruppen. - Vilka kriterier som ska gälla vid inträde för någon som gruppen missionerat till. 	<ul style="list-style-type: none"> Att inte bekymra sig för det man äger eller har haft, utan lämna allt och bli en del av den matteanska gruppen. Att glädjas åt den lära och gemenskap man funnit. Att följa den matteanska läran. 	<p>Matt 6:19-21; 6:25-34.</p> <p>I det litterära sammanhanget och i relation till typen av problem bör skatten, drömmen om att inte behöva oroa sig för pengar, anspela på den matteanska gruppens lära och gemenskap.</p>
Vidare är himmelriket som när en handelsman söker vackra pärlor. När han finner en pärla av stort värde går han bort och säljer allt han äger och köper den.	<ul style="list-style-type: none"> - Hur någon som söker sig till den Matteanska gemenskapen bör agera för att ta del av himmelriket/gruppen. - Vilka kriterier som ska gälla vid inträde för någon som sökt upp gruppen. 	<ul style="list-style-type: none"> Att inte bekymra sig för det man äger utan lämna allt och bli en del av den Matteanska gruppen. Att följa den matteanska läran. 	<p>Matt 6:24; 8:18-22; 19:16-21.</p> <p>I det litterära sammanhanget och i relation till typen av problem bör pärlan, något otroligt dyrbart, anspela på den matteanska gruppens lära.</p>

<p>Vidare så är himmelriket som ett fiskerät som kastats i sjön och många olika sorter/fiskar fångats: När det fyllts drar man upp den till stranden och man sätter sig ner och samlar de goda i behållare och de dåliga/ruttna slänger man utanför. På detta sätt kommer det att vara vid tidens slut: Änglarna kommer gå ut och de kommer att skilja ut de onda från de rättfärdiga och de kommer att kasta dem i eldsugnen: där kommer vara klagan och tandgnissel.</p>	<p>- Hur skiljs de onda från de rättfärdiga? - Kriterier för <i>bestraffning</i> för de som hört läran men inte reagerat/handlat i enlighet med den.</p>	<p>Att handla i enlighet med den Matteanska läran och att överlåta domen åt Gud. Att leva ett rättfärdigt liv, det vill säga leva efter den matteanska gruppens lära.</p>	<p>I sammanhanget har denna liknelse och tolkningen av den stora likheter med Matt 13:37-43 och kan ses som en upprepning av innehållet. Särskilt den grekiska texten med dess ord och uttryck talar för detta. Skillnaden är att den inte sätter upp kriterier för de rättfärdigas belöning. Matt 7:1-14; 7:15-20.</p>
<p>Har ni förstått allt detta? De svarade honom, ja.</p>	<p>Förståelse för läran.</p>	<p>Att förstå och handla utefter den.</p>	
<p>Och han sa till dem, varje skriftlärare som har blivit himmelrikets lärjunge är så som husmästaren som ur skattkistan tar fram både nytt och gammalt.</p>	<p>- Hur skriftlärda ska agera när de börjar följa den Matteanska läran. - Kriterier för tolkning av gruppens lära.</p>	<p>Att anspela på den gamla traditionen för att motivera den Matteanska gruppens egen tolkning av <i>lagen</i>.</p>	<p>Matt 12:35-37. Exempel från 5:21-48.</p>

Tillämpningen av mina antaganden bekräftar att den sista delen av talet har en styrande funktion då den fokuserar på att definiera gruppens kultur gällande *gränser och kriterier för att inkluderas och exkluderas* och för hur *bestraffning* skall ske. Därför kan den sista delen även ses som en del av ett *styrdokument*.

Min tillämpning visar även att det går att applicera mina antaganden kring liknelsernas funktion på Matteus egna liknelser i liknelsetalet och att dessa anspelar på ett önskat handlande eller beteende i enlighet med den lära och kultur som den matteanska gruppen förespråkar. Liknelserna svarar även på de frågor som är troligt att den matteanska gruppen kan ha stött på utifrån den givna historiska kontexten. Då alla dessa aspekter samspelar anser jag att det finns goda belägg för att liknelserna kan betraktas som *artefakter*; i form av berättelser, som uttrycker och uppmanar åhöraren till handling i enlighet med gruppens kultur och lära. Eftersom det önskade handlandet även har en extern dimension menar jag även att tillämpningen bekräftar tanken om att betrakta liknelserna som *medel* för att uppnå gruppens *mål*.

5.2.2. Analys - Matteus särstoff och liknelserna om himmelriket

Nedan följer en tabell där jag tillämpat mina antaganden på de liknelser som, utöver Matt 13, är matteanskt särstoff och som handlar om himmelriket. Detta för att ytterligare stärka mina belägg för liknelsernas funktion:

Artefakt/liknelse	Typ av problem	Önskat handlande	Lära/Paralleller i Matt och kommentarer
En kung som kräver räkenskap (Matt 18:23-35).	<ul style="list-style-type: none"> - Hur handlar vi när någon vägrar förlåta någon inom gruppen? - Hur handlar vi mot dem som bryter mot något de själva fått förlåtelse för och dömer andra? 	<ul style="list-style-type: none"> - Att förlåta dem som ber om förlåtelse. - Att förlåta liknande handlingar som man själv fått förlåtelse för. - Att tillämpa läran: ”Med det mått ni mäter med...” (Matt 7:2). 	Matt 7:2; 7:12-14; 6:12; 5:38-42.
Vingårdsarbetarnas lön (Matt 20:1-16)	- Några inom gruppen anser sig ha mer rätt till ”lön” än de som varit där en kortare stund.	<ul style="list-style-type: none"> - Att inte kräva mer än vad man kommit överens om, det vill säga inte vara girig. - Att arbeta för att uppnå de gemensamma målen - inte för egen vinning. - Att tillämpa ”brödraskap” inom gruppen. 	Matt 20:20-28; 4:21-22; 18:1-5, 15-20; 19:16-30.
De två sönerna (Matt 21:28-32) - Enbart Guds rike i slutet, ej himmelriket!	<ul style="list-style-type: none"> - Vissa i gruppen gör inte det de säger att de ska göra. - Att motståndarnas ledarskap inte förstått den Matteanska gruppens kritik av dem. 	<ul style="list-style-type: none"> - Att göra Faderns vilja. - Att göra det som är rätt enligt läran. - Att inte hyckla. 	<p>Matt 3:7-10.</p> <p>Notera att det är överstepräster och fariséerna som är motståndarna i texten (21:45) men att liknelsen verkar anspela på de fariséer och saddukéer som uppsöker Johannes i öknen (Matt 3:7-10). Notera även folket (21:46) som anser Jesus vara en profet.</p>

<p>Liknelsen om bröllopsfesten (Matt 22:1-14).</p> <p>Notera Q - stoff (jmf. Luk 14:15-24).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Hur kan gruppen förklara sitt tolkningsföreträde av lagen framför det övriga judiska ledarskapets. - Hur behandlar vi onda och goda? - Vissa i gruppen har inte förstått hur man ska bete sig vid gruppens sammankomster. - Kriterier för <i>bestraffning</i> för de som hört läran, men inte förstått att handla efter den. 	<ul style="list-style-type: none"> - Att anspela på ”deras stads” (Jerusalems) förstörelse för att motivera den Matteanska gruppens egen tolkning av <i>lagen</i>. - Att inbjuda alla, både onda och goda, som vill bli del av gruppen. - Att handla rättfärdigt i enlighet med den matteanska läran och att överlåta domen åt Gud (kungen). - Att vara vaksam mot avvikande beteende inom gruppen. 	<p>Notera bl.a. Matts redaktion i v.22:7, 11-14 och matteanskt <i>πονηρός</i> och <i>ἀγαθός</i> (Matt 7:17-18; Matt 12:34) och frasen <i>ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων</i> med kopplingen till bl.a. Matt 13:47-50.</p> <p>Matt 7:1-14; 7:15-21.</p>
<p>Liknelsern om de tio brudtärnorna (Matt 25:1-13).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Vissa i gruppen lever inte fullt ut efter läran. - Att visa att gruppens motståndare inte lever på rätt sätt efter lagen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Att ständigt vara beredd att göra det gruppen ber om. - Att göra sin himmelske faders vilja. 	<p>Matt 7:21-23;</p>

Även denna tillämpning bekräftar mina antaganden om att Matteus liknelser om himmelriket kan betraktas som *artefakter* med en dubbel funktion och att liknelserna även kan relateras till den matteanska kontexten. Dock anser jag att materialet i högre grad än liknelserna i liknelsetalet svarar på frågor som rör den *interna processen*. Därför betraktar jag dessa liknelser främst som *artefakter*, som inte har en lika angelägen ton av att övertyga ”de andra”. Liknelserna visar även vikten av att göra handlingarna (Matt 21:28-32; 22:25:1-13). Det är handlingarna som står i fokus. Sättet gruppmedlemmarna förväntas handla på uttrycker det som ligger bakom matteusgruppens värderingar.

5.3. Sammanfattning och slutsatser

I detta kapitel har jag prövat mina antaganden från föregående analyser och tillämpat dem på slutet av Matteus liknelsetal (Matt 13:44-52) samt Matteus övriga liknelser som är särstoff och som handlar om himmelriket.

Jag har visat att liknelserna, ur ett organisationskulturellt perspektiv, både kan förstås som *artefakter* för att i den *interna processen* främja den egna kulturen, samt som *medel*, för att i den *externa processen* uppnå gruppens *mål*. Jag har även visat hur liknelserna svarar mot problem som den matteanska gruppen troligtvis stött på och hur liknelsernas funktion kan betraktas som uppmaningar till att handla i enlighet med den matteanska läran. Utöver detta visade jag att även liknelsetalets slut har en styrande funktion och konstaterade att liknelsetalet i sin helhet kan betraktas som ett *styrdokument*.

Medan liknelserna i liknelsetalet både svarade mot problem i den *interna och externa processen*, så svarade de resterande liknelserna främst mot problem i den *interna*

processen i syfte av att reglera gruppmedlemmarnas kultur. I båda fallen konstaterade jag att det var tydligt att liknelserna uppmanade till handling.

6. Diskussion och slutsatser

I detta kapitel sammanfattar jag mina slutsatser och diskuterar min huvudsakliga frågeställning: Hur kan ett organisationskulturellt perspektiv belysa syftet med Matteus liknelsetal och andra liknelser om himmelriket, samt deras funktion för den matteanska gruppen? Därefter presenterar jag min slutsats.

Det organisationskulturella perspektivet visar att Matteus grupp står inför *externa* och *interna* problem som behöver lösas. Gruppen befinner sig i konflikt med det övriga judiska ledarskapet och troligtvis har någon form av splittring skett mellan grupperna.

Den organisationskulturella teorin visar att olika former av *artefakter* och *normer och värderingar* kan finnas i subgrupper inom en större grupp så länge *målen* inte krockar med varandra. Eftersom Matteus egen beskrivning av konflikten enbart ger uttryck av att den handlar om *problem om medlen för att uppfylla huvuduppdraget*, det vill säga på vilket sätt man tolkar och konkretiserar lagen, finns det anledning att tro att splittringen skett på initiativ av de ledare för de judiska grupperingar som matteusgruppen var i konflikt med. Detta på grund av att matteusgruppens *mål*: att övertyga ”folket” eller ”de andra” att följa dem, krockar med det övriga judiska ledarskapets, att behålla kvar dem inom gruppen.

Att Matteus kritiserar motståndarnas *artefakter*; det vill säga de synliga uttrycken för gruppens *organisationskultur* och delar av deras *normer och värderingar*; vittnar om att gruppen vill påverka dem och att de inte accepterat denna splittring fullt ut. De anser sig fortfarande vara en del av judendomen och därmed dela ”folkets” eller ”de andras” *grundläggande antaganden* och även delar av deras *normer och värderingar*. Trots detta verkar gruppen ändå ha påbörjat processen att acceptera sitt öde och därmed forma och konkretisera en egen organisationskultur med syfte att berättiga sin tolkning av lagen, det vill säga den matteanska gruppens lära.

I denna uppsats har jag överskådligt visat hur Matteus fem tal kan anses vara *styrdokument* för att möta de *interna* och *externa* problem som gruppen ställs inför. Jag har argumenterat för att Matteus ändrat på Markus liknelsetal i syfte att gestalta denna situation och visat att talet både överensstämmer med Matteus historiska kontext och även behandlar de *interna* och *externa* problem som är förknippade med denna. Jag har även visat att liknelserna om himmelriket i liknelsetalet, samt de andra liknelserna om himmelriket och de liknelser som är matteanskt särstoff, kan betraktas som *artefakter* med en dubbel funktion: en i den *interna* processen, för att möta gruppens organisationskulturella problem och en i den *externa*, som ett *medel* i gruppens strävan att övertyga ”de andra” och ”folket” att följa dem.

Utifrån denna framställning ser vi hur den organisationskulturella teorin dels bidrar till att skapa en förståelse för den komplexa situation som gruppen befinner sig i och dels ge ett perspektiv på hur man kan uppfatta Matteus liknelsetal, liknelserna om himmelriket och de liknelser som är matteanskt särstoff.

När det gäller Matteus historiska kontext bidrar denna uppsats till att visa att situationen kan vara mer komplex än vad de två forskarinriktningarna, företrädna av Stanton respektive Saldarini, tidigare gett uttryck för. Antagligen ansåg inte den matteanska gruppen sig själv som mindre judisk än vad vi anser grupperna i Qumran eller Johannes döparesekt

vara. Som jag pekat på ovan var det inte heller ovanligt med exklusiva *artefakter* eller måltidgemenskaper för vare sig judiska subgrupper eller grekisk-romerska sammanslutningar under denna tid. Att dopet och nattvarden existerade inom den matteanska gruppen tyder därmed inte automatiskt på att dessa ersatt andra judiska *artefakter*, som exempelvis omskärelsen. Då inte heller texten nämner något om ett avskaffande av judiska identitetsmarkörerna, är det rimligare att anta att dessa *artefakter* levde kvar inom gruppen vid sidan av de nya. Denna uppsats visar att det är troligare att ledarskapet för matteusgruppens konkurrenter, i varierande grad, gjort markeringar mot gruppen (där vissa markeringar innefattat en uteslutning från motståndarnas synagogor), på grund av konflikter gällande gruppens *missionerande drag* eller alternativt i samband med att matteusgruppens kritik mot det judiska ledarskapet tilltagit, något som lett till att folket börjat lyssna och hålla med den matteanska gruppens ledarskap istället. Att den matteanska gruppen börjat utveckla ett eget *språkbruk* och egna *normer och värderingar* är därmed ett naturligt led i att skapa en identitet som inte förväxlas med motståndarnas. Detta betyder dock inte att de anser sig vara en grupp utanför judendomen, något som följande argumentation visar.

Matteus användning och redigering av Markus text, både evangeliet som helhet och specifikt i liknelsetalet, implicerar att Matteus kan ha haft ett syfte med att använda sig av de fem talen, för att anspela på de fem Moseböckerna och därmed se talen som konstituerande verk för gruppens *identitet* och *styrning*. Dessa handlar dock inte om att ersätta lagen, utan om att uppfylla den och därmed handla i enlighet med den. I talen ges instruktioner och en sammanfattande beskrivning av den matteanska gruppens *utmaningar, mission, strategier* och vilka *medel* som kan användas för att uppnå gruppens *mål*.

Då liknelsetalet uttrycker kriterier för *uppförande, belöning* och *bestraffning, inträdeskrav* och krav för hur *tolkningar av lagen* ska ske, har den både *funktionen* av att *styra* och att forma en *identitet* för den matteanska gruppen.

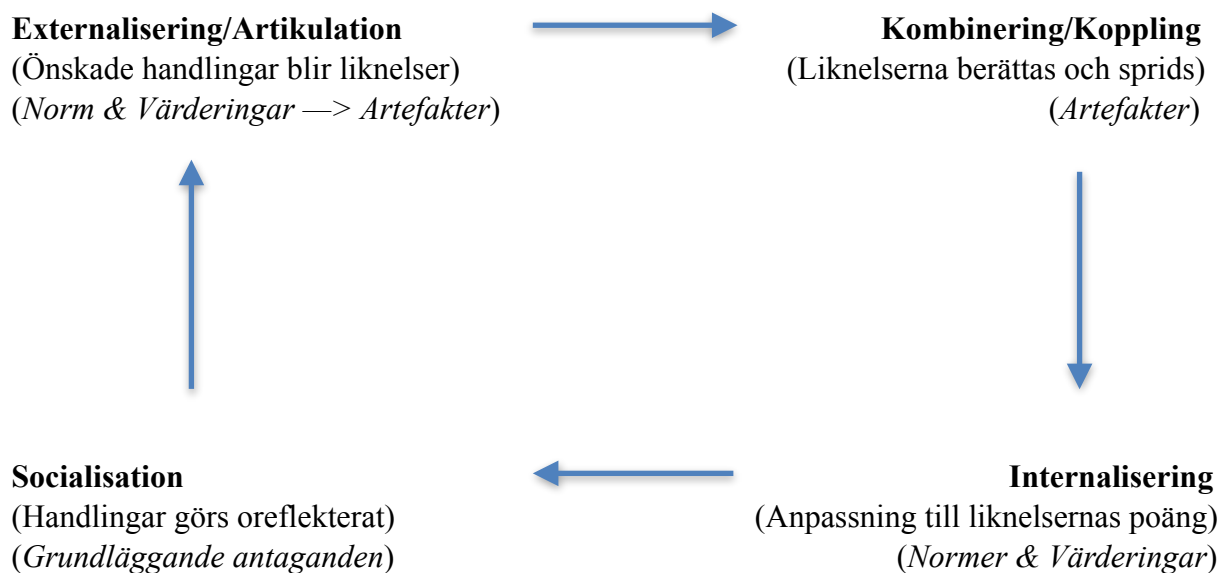
När det gäller liknelserna, har perspektivet gett insikt i hur de svarar mot grundläggande frågor som rör den matteanska gruppens kontext. I uppsatsen framkommer att liknelserna målar upp olika scenarion som åhörarna lätt ska kunna ta ställning till och känna igen sig i. Det blir tydligt att liknelserna svarar mot problem som kräver ett önskat handlande och att det önskade handlandet knyter an till andra ställen i evangeliet där den matteanska läran kommer till uttryck. Detta syns inte minst i många liknelser koppling till Bergspredikan (Matt 5-7).

Att Matteus använder sig av liknelser för att definiera och uttrycka gruppens kultur, kan ha att göra med att Matteus i mångt och mycket kritiserar sina motståndares *artefakter* i form av kläder och ritualer; i Matteus grupp skall faderns vilja istället göras i det fördolda och alla i gruppen ska i grunden vara lika inför varandra (Matt 6:1-21; 23:1-12). Då kulturer, enligt organisationskulturella teorier, skapas genom handlingar, finns det en poäng med att tillämpa *artefakter* för att tydligt visa gruppens särart och identitet.

Frågan om liknelsernas historicitet i relation till Jesus har ej diskuterats i denna uppsats. Det jag dock kan konstatera är att användningen av Jesus som berättare av dem tyder på att hans roll som grundare för organisationen och dess kultur är viktig samt att den matteanska gruppens ledarskap behövde hans auktoritet i de frågor som liknelserna berör. Matteus redigerar och strukturerar liknelserna för att bättre passa in i hans kontext och uttrycker därmed gruppens *normer, värderingar* och lägger vikten på att framhäva det rättfärdiga handlandet som är önskvärt. Genom att liknelserna anspelar på åhörarnas *grundläggande antaganden* kommer de som är fullt införstådda med gruppens kultur ha lätt

att tyda deras budskap, medan de som inte är det kommer att ha det svårare.

I dagens organisationer finns det ofta *styrdokument* som fortlöpande uppdateras när medlemmar finner nya lösningar på specifika problem, det vill säga rutiner för att standardisera *tyst kunskap* till *explicit*, för att gruppens medlemmar ska veta hur de kan agera när de ställs inför liknande problem. På grund av ekonomiska skäl (papyrus var dyrt) var detta troligen inte möjligt under Matteus tid. Min analys, utifrån Matteus redigering av Markus och det organisationskulturella perspektivet, öppnar upp för tanken att kunna betrakta Matteus liknelser om himmelriket som en del i processen av att *implementera* och *standardisera* vissa beteenden som gjorts till *norm* inom gruppen eller som alternativt är önskvärda från ledarskapets sida. Liknelserna kan då ses som en del i en process där de handlingar som, (utifrån ledarskapets sida), är önskvärda görs *explicita* och där den artikulerade kunskapen omvandlas till *tyst kunskap*, i form av oreflekterade handlingar, det vill säga *grundläggande antaganden*. Hela förloppet kan liknas vid *socialiseringsprocessen* (jmf. kap 2.4.3):

Eftersom de liknelser som jag analyserat i många fall tar upp problem som rör den egna kulturen, finns det skäl att tro att Matteus ledarskap ville rätta till dessa problem. Liknelsernas syfte bör, ur Matteus perspektiv, ha varit att implementera ett önskat beteende inom gruppen och uppmana till handling i enlighet med gruppens lära.

Olika delar av en kultur påverkar helheten (enligt följande):

Grundläggande antaganden* ↔ *Värderingar och normer* ↔ *Artefakter

Därför bör liknelsernas funktion ha varit att synligt föra fram gruppens *värderingar och normer* samt att påverka och förändra dem. Eftersom detta även bör ha gällt ”de andra” och ”folket” som delade gruppens *grundläggande antaganden*, bör liknelserna haft funktionen av att vara ett *medel* i att uppnå gruppens *mål*, att övertala ”de andra” och ”folket” att följa den matteanska gruppens lära.

Min slutsats är att liknelsetalets syfte är att infoga frågor som varit aktuella i den egna gruppens kontext och att liknelsetalet fungerar som ett styrdokument för den matteanska

gruppen. Liknelserna är berättelser med syfte att implementera ett önskat beteende som manar till handling. Deras funktion är att sprida den matteanska gruppens budskap och lära till den egna gruppens medlemmar och till ”de andra” och ”folket”, samt att bidra till att skapa en önskad *organisationskultur* inom den egna gruppen.

I förhållande till övrig forskning kring liknelser ger denna uppsats ett kompletterande tolkningsperspektiv. I likhet med Crossan framhäver uppsatsen evangelistens egen påverkan på liknelserna och kompletterar Crossans forskning genom en mera ingående analys av de liknelser som är matteanskt särstoff. Genom denna analys bekräftar uppsatsen delvis Crossans antagande om att syftet med Matteus evangelium är att attackera sina motståndare, men balanserar upp påståendet genom att visa att liknelserna även syftar till att bygga upp en icke-dömande kultur inom den egna gruppen. I relation till Levines forskning ger den kontextuella förståelsen av Matteus grupp ännu en ingång till att kunna finna nya alternativ till antisemitiska och generaliserande tolkningar av både liknelsetalet och liknelserna.

När det gäller Zimmermanns forskning, bekräftar min uppsats liknelsernas betydelse för skapandet av gruppens identitet. Däremot hävdar den att liknelsernas och Jesus funktion i högre grad handlar om att påverka gruppens beteende och handlingar, än att enbart minnas kollektivets historia eller fungera som diskussionsstartare utan givna svar.

7. Avslutning och vidare forskning

När min undersökning nu är avslutad konstaterar jag att det organisationskulturella perspektivet bidragit till min förståelse av Matteus kontext, liknelser och liknelsetal. Jag har hittat sätt att tolka de hårda orden och förstått att dessa är uttryck för en grupp som befann sig i en komplex och pressad situation, där motståndarna flyttat fram sina positioner gentemot gruppens övriga ledning.

Min förståelse av liknelser som berättelser, eller ord som manar till handling, innebär att jag fått ett nytt perspektiv att tolka Matteus liknelser med. Ett perspektiv som hävdar att liknelser inte var tänkta som fina budskap om kärlek, utan uppmaningar till ett deltagande i en radikal livshållning och lära som jag i dagens Sverige inte fullt ut kan förstå mig på.

För den vidare forskningen finns det kronologiska sambandet mellan synoptikerna, nämligen att liknelserna blir fler ju senare evangelierna är skrivna, kvar att undersöka. Ett förslag är att undersöka detta samband genom att jämföra ifall de liknelser som är lukanskt särstoff kan kopplas till Lukas specifika situation. Kanske var liknelserna *artefakter* som existerade inom den tidiga jesustroende judendomen och ett sätt för de jesustroende ledarna att nå ut med sitt budskap. Två andra naturliga fortsättningar är att undersöka frågan om en *korrektur* i målen som berördes i kap 3.2.2 och att jämföra resterande liknelser i Matteus, för att se ifall även dessa stämmer överens med uppsatsens slutsatser.

8. Bibliografi

Primärtexter

Bibel 2000: Bibelkommissionens översättning. 2001. Utg. av Svenska Bibelsällskapet.

Stockholm: Verbum

The Greek New Testament. 2014. Utg. av Barbara, Aland m.fl. Fifth Revised Edition.
Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

The Old Testament Pseudepigrapha. Utg. av Charlesworth, James H. 1983. 1 vol. London:
Darton Longman & Todd.

Uppslagsverk och lexika

A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature. 2000.
Red. Frederick William Danker. 3 vol. Chicago: The University of Chicago
Press.

Grekisk-svensk ordbok till Nya testamentet och de apostoliska fäderna. 2013 (1934). Red.
Ivar Heikel & Anton Fridrichsen. Uppsala: Bibelakademiförlaget.

Sekundärlitteratur

Ascough, Richard S., 2015. Paul, Synagogues, and Associations: Reframing the Question
of Models for Pauline Christ Groups. i JJMJS 2. S. 27-52.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas, 1991. *The Social Construction of Reality: A Treatise
in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin Books.

Boxall, Ian, 2014. *Discovering Matthew: Content, Interpretation, Reception*. Grand Rapids,
MI: Eerdmans.

Brown, Andrew, 1995. *Organizational Culture*. London: Pitman.

Clarke-Soles, Jaime, 2006. *Death and the Afterlife in the New Testament*. New York: T&T
Clark International.

Crossan, John Dominic, 2012. *The Power of Parable: How Fiction by Jesus Became Fiction
about Jesus*. New York: Harper One.

Davies, William D. & Allison, Dale C., 1991. *A Critical And Exegetical Commentary on The
Gospel According To Saint Matthew*. The International Critical Commentary,
vol. 2. Edinburgh: T&T Clark.

Deal, Terrence E. & Kennedy, Allan A., 1982. *Corporate Culture: The Rites and Rituals of
Corporate Life*. Reading: Addison-Wesley.

Ekman, Gunnar, 2003. *Från prat till resultat: Om vardagens ledarskap*. Malmö: Liber.

Forsell, Anders & Ivarsson Westerberg, Anders, 2007. *Organisation från grunden*. Malmö:
Liber.

Harland, Philip A., 2009. *Dynamics of Identity in the World of the Early Christians:
Associations, Judeans, and Cultural Minorities*. New York: T. & T. Clark.

Hartman, Jan, 2004. *Vetenskapligt tänkande: Från kunskapsteori till metodteori*. Lund:
Studentlitteratur.

Hayes, John H. & Holladay, Carl R., 2007. *Biblical Exegesis. A Beginner's Handbook*.
3 uppl. Louisville, KY: Westminster John Knox.

Keener, Craig S., 1999. *A Commentary on the Gospel of Matthew*. Grand Rapids, MI:
Eerdmans.

Kloppenborg, John S., 1996. Collegia and *Thiasoi*: Issues in function, taxonomy and
membership. I: Kloppenborg, John, S. & Wilson, Stephen G. (red.), *Voluntary
Associations in the Greco-Roman World*. London: Routledge. S. 16-30.

Levine, Amy-Jill, 2014. *Short Stories by Jesus: The Enigmatic Parables of a Controversial
Rabbi*. New York: Harper Collins.

Luz, Ulrich, 1989. *Matthew 1-7: A Commentary*. Minneapolis, MN: Augsburg Fortress.

- Luz, Ulrich, 2001. *Matthew 8-20 A Commentary*. Hermeneia. Minneapolis, MN: Augsburg Fortress.
- Marchal, Joseph A., 2010. "Responsibilities to the Publics of Biblical Studies and Critical Rhetorical Engagements for a Safer World". I: Boer, Roland. (red.) *Secularism and Biblical Studies*. New York: Routledge. 101-115.
- Mitternacht, Dieter & Runesson, Anders, 2006. *Jesus och de första kristna: Inledning till Nya testamentet*. Stockholm: Verbum.
- Molander, Joakim, 2003. *Vetenskapsteoretiska grunder: Historia och begrepp*. Lund: Studentlitteratur.
- Muzafer, Sherif. et.al., 1988. *The Robbers Cave Experiment: Intergroup Conflict and Cooperation*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Nonaka, Ikujiro & Toyama, Ryoko & Nagata, Akiya, 2000. *A Firm as a Knowledge Creating Entity: A New Perspective on the Theory of the Firm*. *Industrial and Corporate Change*, 9:1-21.
- Omerzu, Heike, 2010. "A German Landscape: Currents and Credits of New Testament Studies in Germany During the Past Decades". I: Boer, Roland. (red.), *Secularism and Biblical Studies*. New York: Routledge. 116-128.
- Ouchi, William G., 1981. *Theory Z: How American Business Can Meet the Japanese Challenge*, New York: Avon Books.
- Overman, Andrew J., 1990. *Matthew's Gospel and Formative Judaism: The Social World of the Matthean Community*. Minneapolis, MN: Fortress.
- Perrow, Charles, 1986. *Complex Organisations: A Critical Essay*. 3 vol. Glenview, IL: Scott Foresman.
- Peters, Thomas J. & Waterman, Robert H., 1982. *In Search of Excellence*. New York: Harper & Row.
- Porter, Stanley E. & Robinson, Jason C., 2012. *Hermeneutics: An Introduction to Interpretive Theory*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Saldarini, Anthony J., 1994. *Matthew's Christians-Jewish Community*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Schein, Edgar H., 2010. *Organizational Culture and Leadership*. 4. ed. San Francisco: Jossey-Bass.
- Setzer, Claudia, 2004. *Resurrection of the Body in Early Judaism and Early Christianity. Doctrine, Community, and Self-Definition*. Boston: Brill.
- Sim, David C., 1998. *The Gospel of Matthew and Christian Judaism: The History and Social Setting of the Matthew Community*. *Studies of the New Testament and Its World*. Edinburgh: T & T. Clark.
- Stanton, Graham N., 1992. *A Gospel for A New People: Studies in Matthew*. Edinburgh: T. & T. Clark.
- Stanton, Graham N., 1994. Revisiting Matthew's Communities, I: E.H. Lovering (red.), *SBL Seminar Papers 1994*. Chico, CA: Scholars Press. S. 9-23.
- Stanton, Graham N., 2002. *The Gospels and Jesus*. 2. ed. Oxford Bible Series. UK: Oxford University Press.
- Zimmermann, Ruben, 2015. *Puzzling the Parables of Jesus: Methods and Interpretation*. Minneapolis, MN: Fortress.